

Inspiratiegids Activiteitenproject Reigershoeve

Wat zullen we nou beleven?

Verslag van een project om activiteiten bij mensen met gevorderde dementie te stimuleren.

Inspiratiegids Activiteitenproject Reigershoeve

Wat zullen we nou beleven?

Verslag van een project om activiteiten
bij mensen met gevorderde dementie te stimuleren

Liesbeth de Boer, Stenny Bos, Saskia van Esburg, Daniëlle Geijs, Iet van Hoof,
Dieneke Smit, Henk Smit en Roos Zwart

november 2015

INHOUD

Inleiding: Activiteiten als noodzaak voor mensen met dementie	3
Wat is de Reigershoeve?	6
Behoeftte aan een activiteitenproject	13
De uitgangspunten van het activiteitenproject	17
Opzet en uitvoering van het activiteitenproject	33
Ervaringen van medewerkers	41
Interview met een woonzorgbegeleider	61
Ervaringen van familie	63
Interview met een familielid	75
Ervaringen van bewoners	81
Wat kost de activiteitendienst van de Reigershoeve?	89
Conclusie en nu verder	90
Tenslotte	92
Activiteitenkaarten, weekprogramma en materialen	98
Literatuurlijst	103

“Helaas blijkt het beïnvloeden van kwaliteit van leven van mensen met dementie niet gemakkelijk.”

INLEIDING

Activiteiten als noodzaak voor mensen met dementie

In de verpleeghuiszorg voor mensen met dementie werken we aan een zo hoog mogelijk welbevinden van onze bewoners. Naast de aandacht voor lichamelijke zorg en behandeling voortvloeiend uit de ziekten die bewoners onder de leden hebben, weten we nu dat het belangrijk is ook aandacht te hebben voor psychologische behoeften. Bewoners brengen immers de laatste tijd van hun leven in de woonvoorziening door. Zij gaan niet meer naar huis, zij wonen hier. Het is dan ook zaak dat bewoners zich hier prettig kunnen voelen. Zij moeten een gevoel van thuis zijn kunnen ervaren en zoveel mogelijk op hun gemak zijn.

Welbevinden, of kwaliteit van leven, zijn veelomvattende begrippen. Allerlei factoren, uiteenlopend van lichamenlijk welbevinden tot sociale contacten en eigen regie, spelen een rol. Woonvoorzieningen halen alles uit de kast om welbevinden te beïnvloeden. Nederland is internationaal gezien één van de voorlopers in de langdurige zorg voor mensen met dementie. De afgelopen jaren zijn we vooral bezig geweest met de ontwikkeling van kleinschalige en huiselijke woonvoorzieningen. We proberen steeds beter te kijken naar wat er nu eigenlijk belangrijk is voor de individuele bewoner en de familie zoveel mogelijk te betrekken bij de invulling van de zorg. We werken belevingsgericht en proberen uit te gaan van de normen en waarden van de persoon met dementie in plaats van die van ons. We zien moeilijk gedrag niet meer standaard als probleemgedrag maar als betekenisvol gedrag: gedrag dat zegt dat er iets aan de hand is en er actie moet worden ondernomen ^{1,2}.

Helaas blijkt het beïnvloeden van kwaliteit van leven van mensen met dementie niet gemakkelijk. Keer op keer blijkt uit onderzoek dat met name de ernst van de ziekte en alle lichamelijke problemen die bewoners ondervinden, bepalend zijn voor de mate van welbevinden die iemand ervaart³. Vaak wordt gedacht dat alleen al het wonen in een kleinschalige setting als positief wordt ervaren. Maar verschillende Nederlandse onderzoeken toonden geen klip-en-klare positieve effecten van kleinschalig wonen aan op de kwaliteit van leven van bewoners^{4,5}. Wel kwam naar voren dat er in dit type woonvoorzieningen meestal meer persoonsgericht werd gewerkt, en bewoners gemiddeld vaker in activiteiten werden betrokken⁶. En dat zijn nu juist wel factoren die een positief effect op het welbevinden hebben. Het gaat dus om persoonsgerichte zorg en betrokkenheid in activiteiten!

Persoonsgerichte zorg

Persoonsgerichte zorg is voor het eerst omschreven door Kitwood (1997). Hij stelde dat naast de ziekte, nog vele andere dingen bijdragen aan hoe iemand met dementie zich voelt. Ieder mens heeft een aantal basisbehoeften, namelijk de behoefte aan liefde, troost, identiteit, gehechtheid, bezig zijn en erbij horen. Als deze behoeften zijn vervuld wordt een hoog welbevinden ervaren. Iemand met dementie verliest steeds meer de vaardigheden om deze behoeften zelf te vervullen. Zo kan iemand met ernstige dementie bijvoorbeeld vaak geen initiatief meer nemen om een goed gesprek aan te gaan. Dit betekent echter niet dat de behoefte aan een goed gesprek, of écht contact, verdwijnt. Mensen met dementie hebben de omgeving nodig om hun behoeften te vervullen. Hiervoor moeten wij de bewoners heel goed kennen:

“Mensen met dementie hebben de omgeving nodig om hun behoeften te vervullen.”

INLEIDING

Bij de één speelt de ene behoefte een grotere rol dan bij de ander, afhankelijk van wat hij of zij zelf kan, zijn of haar interesses, persoonlijkheid en levensgeschiedenis⁷.

Activiteiten

Eén van de basisbehoeften van mensen is bezig zijn. Activiteiten grijpen hierop aan. Maar betrokkenheid in activiteiten vervult ook andere behoeften, zij maken het mogelijk contact te maken met anderen, ze kunnen de eigenwaarde vergroten, of ervoor zorgen dat bewoners liefde en troost ervaren. Activiteiten spelen dus een belangrijke rol voor het bieden van persoonsgerichte zorg. En hebben daarmee de potentie om de kwaliteit van leven te vergroten.

Het realiseren van betrokkenheid in activiteiten van bewoners met dementie blijkt helaas geen makkelijke klus. Keer op keer komt naar voren dat bewoners in de verpleeghuiszorg het grootste deel van de dag niets doen. Regelmatig komt het voor dat bewoners de hele dag met zijn allen aan dezelfde tafel zitten of dat bewoners voor het grootste gedeelte van de dag zitten te suffen^{8,9}. Niet zelden hoor je uitspraken van bewoners als 'ik ben niets meer waard'. De verveling is toegeslagen, tot afschuw van de familie.

Omdat het voor mensen met dementie vaak niet meer mogelijk is om het initiatief te nemen voor activiteiten, en activiteiten ook moeilijker worden, is het aan de zorgverleners om bewoners te activeren¹⁰. Hier is tijd, mankracht, materiaal en met name kennis voor nodig, zaken waar het dikwijls aan ontbreekt in de langdurige zorg. Maar betrokkenheid in activiteiten blijkt ook te worden voorspeld door de zorgvisie in woonvoorzieningen: de mate waarin er daadwerkelijk wordt gekeken naar de individuele bewoner en zijn of haar behoeften, en hoeveel belang er wordt gehecht aan het activeren van bewoners¹¹.

Deze bevindingen vormden voor woonzorgboerderij de Reigershoeve aanleiding om meer te doen met activiteiten. In deze inspiratiegids leest u hoe wij ons activiteitenproject hebben vorm gegeven, en welke effecten ons activiteitenproject heeft gehad op onze bewoners, de betrokken familieleden, en onze medewerkers. We hopen u met praktische tips te inspireren om ook met activiteiten aan de slag te gaan!

WAT IS DE REIGERSHOEVE?

Aan de Oosterweg, op één van de mooiste plekjes in Heemskerk, staat woonzorgboerderij de Reigershoeve. Op de zorgboerderij wonen 27 mensen met dementie verdeeld over vier groepswoonings. Eén daarvan is bestemd voor mensen die op jonge leeftijd (beneden de 65 jaar) dementie hebben gekregen.

WAT IS DE REIGERSHOEVE?

De bewoners zijn allemaal zodanig beperkt in het dagelijks leven dat zij niet meer zelfstandig thuis kunnen wonen, zij hebben intensieve begeleiding, verzorging en soms verpleging nodig. De bewoners kunnen tot hun dood op de Reigershoeve blijven wonen.

Financiering

De bewoners huren hun appartement (dat wil zeggen hun zitslaapkamer en badkamer in één van de groepswooningen) van de Reigershoeve. De Reigershoeve huurt de gebouwen op haar beurt weer van de woningbouwcorporatie. De zorg die wordt geboden op de Reigershoeve wordt gefinancierd vanuit de Wet Langdurige zorg. De bewoners betalen een eigen, inkomensafhankelijke bijdrage voor de zorg. Tezamen met de huur zijn de kosten voor iedereen op te brengen, ook voor mensen met alleen AOW. De Reigershoeve heeft geen winstoogmerk en is qua beschikbare middelen vergelijkbaar met de meeste andere woonzorgvoorzieningen voor mensen met dementie.

Werken vanuit een visie

Bij de Reigershoeve werken we vanuit een duidelijke zorgvisie. In onze visie zijn de behoeften en gewoonten van de bewoners het uitgangspunt. Uitslapen, een zachtgekookt ei, 's avonds een borrel, ook mensen met dementie zijn gehecht aan hun gewoonten. Deze worden bij de Reigershoeve gerespecteerd. Wij streven er dan ook naar om de eigen levensstijl van de bewoner voort te zetten. Waar nodig worden de bewoners hierbij door de woonzorgbegeleiders ondersteund.

Stellingen die aansluiten bij de visie zijn:

Mensen met dementie zijn in de eerste plaats gewoon mensen. Niet de ziekte maar de mens, met individuele wensen, gewoonten en behoeften, staat voorop.

We bieden specialistische zorg. Hierbij is het vervullen van psychologische behoeften net zo belangrijk als goede lichamelijke zorg. We kijken steeds naar onszelf: wat moeten we aanpassen om goed bij iemand met dementie aan te sluiten?

Bewoners zijn thuis. Bewoners nemen hun eigen spullen mee, huisdieren zijn welkom, familie is altijd welkom. De medewerkers op de Reigershoeve zijn op bezoek bij de bewoners.

Een betekenisvolle daginvulling maakt het leven de moeite waard. We kijken wat de bewoner graag zou willen doen om zich prettig te voelen en het gevoel te hebben: ik hoor erbij en doe er toe.

Ja, tenzij. In principe is alles mogelijk, tenzij in de praktijk blijkt dat anderen worden benadeeld. We zeggen nooit meteen 'nee' en zijn allergisch voor 'ja, maar'.

Een met de buurt. De bewoners bij de Reigershoeve maken onderdeel uit van de maatschappij. We betrekken de buurt bij de zorgboerderij door samenwerkingen aan te gaan met scholen, vrijwilligers aan te trekken en buurtactiviteiten te organiseren.

WAT IS DE REIGERSHOEFVE?

De visie is in zekere zin heilig voor de Reigershoeve. Alle betrokkenen moeten achter de visie staan. Medewerkers worden uitvoerig in de visie geschoold, en er zijn regelmatig bijeenkomsten om met elkaar van gedachten te wisselen over de visie en of en hoe we deze in praktijk brengen. De visie is voor iedere betrokkene bij de Reigershoeve een instrument om te toetsen of we achter de zorg staan die we bieden, of dat we iets aan moeten passen in ons handelen.

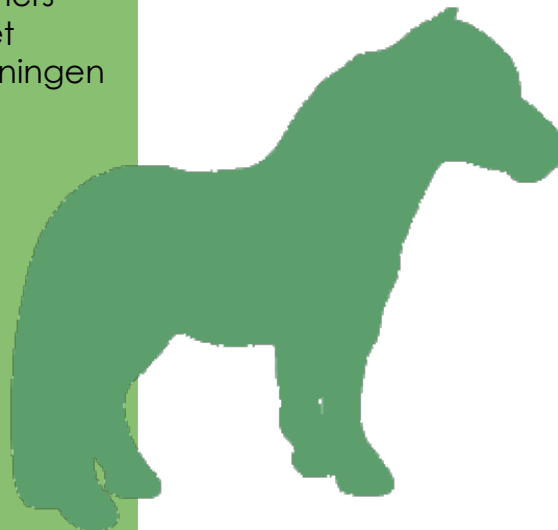

WAT IS DE REIGERSHOEFVE?

Onderzoek van het Trimbos-instituut toont aan dat het hebben van een duidelijke visie die leeft bij iedereen op de werkvloer en leidraad biedt voor de praktijk, de belangrijkste succesfactor is voor woonvoorzieningen voor mensen met dementie¹².

Een zorgboerderij voor activiteiten

Op de Reigershoeve is er van alles te zien en beleven. Het terrein is zo ontworpen dat de bewoners vanuit de huiskamers uitkijken op de tuin. Hier scharrelen de kippen en de haan, jagen de bokjes achter elkaar aan, werken schoolkinderen in de tuin, hangen de appels en peren aan de bomen, bloeien de dahlia's en lokt verse groente in de moestuin. De tuin geeft gespreksstof en nodigt bewoners uit om erin rond te scharrelen. De deuren van de woningen zijn nooit op slot, alleen het terrein is afgesloten voor de veiligheid van de bewoners. Bewoners helpen bij het voeren van de dieren. Op het terrein bevindt zich naast de vier groepswoningen een grote plantenkas, een stal voor de dieren, en een ontmoetingsruimte met een heus café, een atelier en een extra woonkeuken die ook kan worden omgetoverd tot bioscoop. Ook is er een bewegingstuin in aanbouw met speeltoestellen voor jong en oud en een jeu de boules baan. Deze faciliteiten worden ook gebruikt door mensen met dementie die alleen de dag op de Reigershoeve komen doorbrengen in de dagbesteding.

BEHOEFTE AAN EEN ACTIVITEITENPROJECT

Behoeftte aan een activiteitenproject

Uit onderzoek van het Trimbos-instituut komt naar voren dat betrokkenheid in activiteiten belangrijk is voor de kwaliteit van leven van verpleeghuisbewoners met dementie. Het belang van activiteiten kan ook worden geïllustreerd uit de eigen ervaring van Dienneke en Henk (de initiatiefnemers van de Reigershoeve). De opa van Dienneke had Alzheimer en nam drie dagen per week met plezier deel aan een dagbesteding met een groep lotgenoten. Toen het thuis niet meer ging moest hij worden opgenomen in een verpleeghuis. Van de ene op de andere dag werden er nauwelijks nog activiteiten met hem gedaan. Dit had een duidelijk effect op zijn welzijn. Toenemende onrust en frustratie waren het gevolg. Het aanbieden van activiteiten aan onze bewoners is dan ook vanaf de start één van de speerpunten van de Reigershoeve geweest.

Het model van kleinschalig wonen lijkt betrokkenheid in activiteiten van bewoners te faciliteren. De bewoners wonen in deze woonvorm in kleine groepen in een zo normaal mogelijk huis. Gewone huishoudelijke klussen, een krantje en een spelletje geven invulling aan de dag. Inderdaad laat onderzoek zien dat bewoners van kleinschalige woonvormen vaker iets om handen hebben dan bewoners in verpleeghuizen^{4,5}.

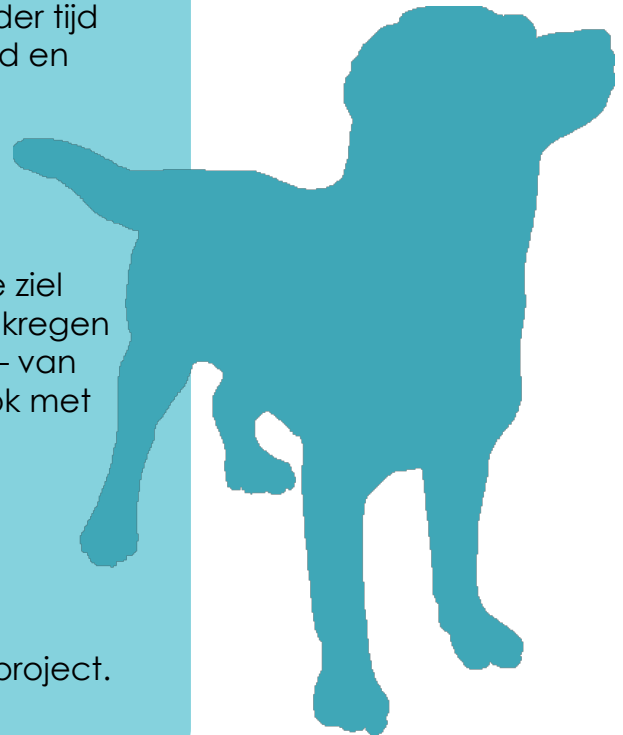
BEHOEFTE AAN EEN ACTIVITEITENPROJECT

BEHOEFTE AAN EEN ACTIVITEITENPROJECT

Bij de Reigershoeve proberen de medewerkers, naast de dagelijkse zorg zoveel mogelijk tijd te besteden aan persoonlijke aandacht en het stimuleren van betekenisvolle activiteiten bij de bewoners. Dieren voeren, afwassen, afdrogen, was ophangen, was opvouwen, aardappels schillen, tafel dekken zijn dagelijkse bezigheden waar veel bewoners aan deelnemen. Maar voor samen een boodschap doen, een spelletje rummikub, voorlezen, lekker in bad doen, met een klein groepje uit eten of naar het café, jeu de boulen, een mooie tekening maken of samen zingen bleek vaak te weinig tijd. We merkten dat naarmate de bewoners zieker werden en meer zorg nodig hadden, er steeds minder tijd was voor activiteiten. De beschikbare tijd en aandacht ging voor het overgrote deel naar de meest zieke bewoners of bewoners met moeilijk gedrag. Bewoners die minder aandacht vroegen raakten ondergesneeuwd. Regelmatig zagen we bewoners met de ziel onder de arm rondlopen. Medewerkers kregen het gevoel niet aan de verwachtingen – van de initiatiefnemers, van de familie en ook met name van henzelf – te kunnen voldoen.

De Reigershoeve is in oktober 2013 geopend. Toen in 2014 bleek dat we financieel goed rond konden komen is besloten om het geld dat we over hielden te investeren in een activiteitenproject.

UITGANGSPUNTEN

De uitgangspunten van het activiteitenproject

Het activiteitenproject is gebaseerd op bevindingen uit wetenschappelijk onderzoek, de persoonsgerichte zorgtheorie en eigen ervaringen.

Activiteiten gericht op de voorkeuren en vermogens van de persoon met dementie

Knutselen, bingo, pimpampet en het lezen van de krant. Het zijn voorbeelden van activiteiten die in de dagelijkse verpleeghuishouding regelmatig worden gedaan en waar bewoners over het algemeen plezier aan beleven. Naarmate de dementie vordert wordt het echter steeds moeilijker om aan deze activiteiten deel te nemen. Bovendien wordt vaak niet alles uit de activiteit gehaald. Hoe beter een activiteit aansluit bij de voorkeuren, behoeftes en vermogens van een persoon met dementie, hoe meer je met de activiteit kunt bereiken¹⁴. Dit worden zogenaamde betekenisvolle activiteiten genoemd.

Voor het doen van betekenisvolle activiteiten is kennis van het individu een vereiste. Wat vindt iemand leuk, wat is voor iemand belangrijk? Waarbij heeft iemand hulp nodig? Heeft iemand behoefte aan vrolijkheid, of aan contact met andere bewoners? Heeft iemand behoefte aan stimulering van het zelfvertrouwen? Om dit te ontdekken moeten medewerkers in gesprek met de bewoner en zijn of haar familie. Ze moeten zoveel mogelijk kennis en observaties verzamelen voor het bedenken van geschikte activiteiten. Ook kan het helpen advies te vragen van behandelaars, zoals de psycholoog, ergo- of fysiotherapeut.

Voorbeeld:

Meneer Verburgh ligt niet zo goed bij de andere (allemaal vrouwelijke) bewoners in de groepswooning. Hij is erg netjes en ruimt dwangmatig alles op, inclusief de kopjes koffie die nog niet zijn leeggedronken. De bewoonsters doen erg lelijk tegen hem, praten constant negatief over hem. Totdat we hem 's avonds betrekken bij het koken. Hij houdt hiervan en doordat

UITGANGSPUNTEN

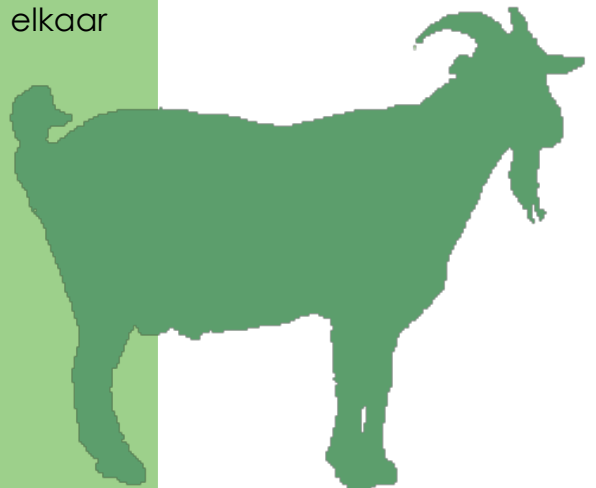

UITGANGSPUNTEN

wij hem met elke stap gepast ondersteunen, heeft hij het gevoel dat hij er goed in is. Wanneer we de maaltijd opdienen prijzen we meneer Verburgh uitvoerig. Zonder zijn hulp was het nooit zo lekker geworden! De dames kunnen niets anders doen dan toegeven. Het is toch fijn om zo'n man in ons midden te hebben. En toch ook wel heel bijzonder dat een man zo netjes is en ons verzorgt.

Individuele én groepsactiviteiten waardoor iedereen aan bod komt

Het is belangrijk om zowel individuele als groepsactiviteiten aan te bieden. Bewoners leven op bij één-op-één aandacht. De meeste mensen zijn echter ook gezelschapsdieren en vinden het prettig ergens bij te horen. Contact maken met medebewoners lukt door dementie vaak niet meer goed. Bewoners begrijpen elkaar regelmatig niet en hebben behoefte aan 'vertaling' door medewerkers om een activiteit in goede banen te leiden. Voor mensen met zeer gevorderde dementie vormen activiteiten soms een uitdaging. Je moet rustig de tijd hebben om goed contact te maken. Groepsactiviteiten zijn lastiger (maar wel mogelijk, zie onderstaand voorbeeld). Door de combinatie van individuele en groepsactiviteiten zorgen we ervoor dat iedereen aan bod komt voor activiteiten.

UITGANGSPUNTEN

UITGANGSPUNTEN

Voorbeeld:

Mevrouw de Winter is ver in haar dementie en praat nog weinig. Als zij niet wordt geactiveerd zit zij de hele dag rustig in haar stoel. Ze is traag in haar denken, een boodschap komt langzaam bij haar binnen. Ook reageert ze heel langzaam. Je moet heel goed kijken en geduld hebben om haar goed te begrijpen. Ze heeft weinig tot geen contact met andere bewoners. Ze houdt van samen kleuren. Langzaam, maar geconcentreerd en met plezier, kleurt ze een kleurplaat. Zo nu en dan pakt ze zelf een nieuwe stift.

Mevrouw de Winter doet mee aan de groepsactiviteit bewegen. In een groepje met vijf bewoners gooien we de bal over. Tot ieders grote verbazing reageert mevrouw de Winter steeds beter en sneller. Met kracht gooit ze de bal naar haar overbuurvrouw. "Wat een goede bal!" Roept de begeleider. Mevrouw de Winter glundert. Maar ook de andere bewoners. Wie had dat gedacht!

Muziek, bewegen, koken en creatieve uiting als speerpunt

Muziek

Muziek kan veel teweeg brengen bij mensen met dementie. Muziek is op een bijzondere manier aan het geheugen gekoppeld, en kan emoties en herinneringen los maken.

UITGANGSPUNTEN

UITGANGSPUNTEN

Zo komt het dat bewoners die bijna niet meer kunnen praten, ineens feilloos een liedje kunnen meezingen. Hoe specifieker de muziek is afgestemd op de persoon, hoe groter het effect. De mooie documentaire *Alive Inside* laat zien dat mensen met ernstige dementie die luisterden naar muziek uit hun verleden, veel herinneringen opriepen waardoor zij intens konden genieten of konden praten over vroeger¹⁶.

Bewegen

Ook bewegen kan grote impact hebben op het welzijn. Voor ouderen in het algemeen geldt dat het behouden van een goede lichamelijke conditie ervoor zorgt dat zij langer zelfredzaam zijn. Zij blijven langer mobiel, hebben minder last van botontkalking en vallen minder snel. Voor mensen met dementie lijkt bewegen nog belangrijker. Er komt steeds meer bewijs dat bewegen het dementieproces enigszins kan vertragen. Bovendien helpt bewegen het dag- en nachtritme in stand te houden en kan beweging ervoor zorgen dat angstklachten en rusteloos of boos gedrag verminderen¹⁷.

Beweegactiviteiten doen een beroep op het geheugen, de oriëntatie, het reactievermogen en de concentratie. Door het geheugen, waarnemen en handelen te trainen kunnen mensen met dementie weer actiever worden.

UITGANGSPUNTEN

Bewegen heeft ook een communicatieve functie. Het zorgt ervoor dat mensen met dementie zich kunnen uitdrukken en kunnen laten zien hoe zij zich voelen en omgaan met anderen. Daar waar het begrip voor taal afneemt, zijn mensen met dementie nog lang in staat om lichamelijke expressie te begrijpen. Het brengt mensen dichterbij elkaar. Het is ook een sociale en ontspannende activiteit wanneer mensen door te bewegen kunnen samenwerken, successen kunnen vieren en plezier maken¹⁸.

Koken

Koken is een herkenbare activiteit voor veel ouderen. De meeste ouderen hebben zelf vaak gekookt of gebakken, of zagen dit gebeuren. Het is een serieuze en nuttige activiteit waar vrijwel iedereen iets aan kan bijdragen. Appels schillen, in kleine stukjes snijden, eieren klutsen, deeg kneden, het zijn gemakkelijke taken en allemaal even belangrijk voor het eindproduct. Ouderen zitten vaak boordevol adviezen of vertellen over de verschillen tussen nu en vroeger. Meehelpen met koken biedt volop mogelijkheden om aan te sluiten bij wat mensen nog wel kunnen, geeft een gevoel van nuttig zijn en draagt bij aan het gevoel van eigenwaarde¹⁹.

Creatieve activiteiten

Net als muziek- en beweegactiviteiten, kunnen creatieve activiteiten zoals schilderen, tekenen en boetsen veel losmaken bij mensen met dementie. Met de juiste begeleiding kunnen creatieve activiteiten ervoor zorgen dat mensen met dementie hun gevoelens kunnen uiten. De activiteit moet met materialen, voorbeelden en kaders worden afgestemd op de individuele vaardigheden van de bewoners zodat zij in staat zijn iets moois te maken en succes ervaren. De kunstwerken bieden aanknopingspunt tot gesprek met medebewoners¹⁹.

'Verschillende materialen komen aan bod: verf, krijt en aquarelpotloden. Een eigen expositie t.2.t. 2ou heel leuk zijn!'

UITGANGSPUNTEN

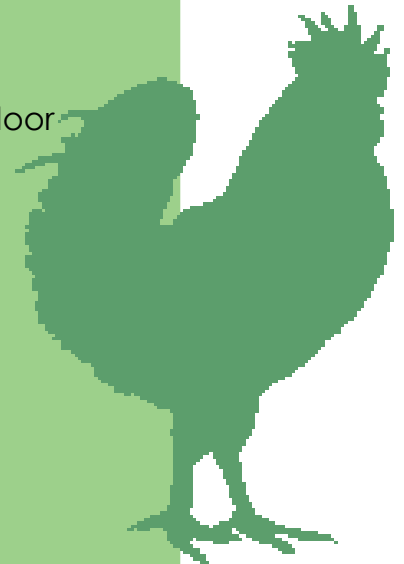
Alle medewerkers doen activiteiten

De meeste verzorgenden die werkzaam zijn in de verpleeghuiszorg zijn niet gewend om zich veel bezig te houden met het aanbieden van activiteiten aan hun bewoners.

Zorgtaken nemen het grootste deel van het werk in beslag en krijgen de hoogste prioriteit. In kleinschalige woonvoorzieningen worden in de woningen vaker activiteiten aangeboden, maar blijft dat vaak beperkt tot kleine en gemakkelijke activiteiten zoals een spelletje rummikub, de was opvouwen of voorlezen. Wanneer bewoners meer zorg nodig hebben, komen de activiteiten in het geding.

In grootschalige woonvoorzieningen worden de activiteiten vaak gedaan door activiteitenbegeleiders of gastvrouwen. Dit zorgt voor een scheiding van taken: de verzorgenden zijn verantwoordelijk voor de zorg, de activiteitenbegeleiders voor de activiteiten. Verzorgenden zijn vaak niet onderlegd om activiteiten aan te bieden. Helaas zijn activiteitenbegeleiders steeds minder vaak aanwezig.

In sommige woonvoorzieningen probeert men de betrokkenheid in activiteiten van bewoners te borgen door een centraal activiteitenaanbod. Onderzoek toont aan dat een centraal activiteitenaanbod er vaak toe leidt dat er minder bewoners in een woonvoorziening in activiteiten worden betrokken. Het zijn steeds dezelfde mensen die hieraan deelnemen. Op de afdeling of woongroep zelf wordt dan weinig met bewoners gedaan²⁰.

UITGANGSPUNTEN

Om te zorgen dat bewoners vaker in activiteiten worden betrokken, is het dus zaak om alle medewerkers hier verantwoordelijk voor te maken. Het is nodig om verzorgenden te leren hoe belangrijk activiteiten zijn. Zij moeten het vertrouwen hebben dat het goed is om werktijd te besteden aan het bieden van activiteiten en het collega's ook gunnen om activiteiten te doen ook al liggen er nog diverse andere taken. Bovendien moeten zij leren hoe activiteiten uit te voeren. Dit kan alleen door het zelf te ervaren.

UITGANGSPUNTEN

We zorgen ervoor dat het doen van activiteiten zo makkelijk mogelijk wordt gemaakt

Het doen van activiteiten kan gemakkelijk onderdeel worden gemaakt van het dagelijkse werk. Onderzoek liet bijvoorbeeld zien dat er in woonvoorzieningen regelmatig tijd werd besteed aan oppervlakkige gesprekken met bewoners. Wanneer deze gesprekken meer aangrepen op het verleden, steeg hun welbevinden. Het is dan ook belangrijk dat medewerkers kansen zien om van 'gewone' tijd met bewoners, mooie contactmomenten te maken⁹. Hiervoor moeten we met elkaar praten over wat nu precies een activiteit is en in kaart brengen welke activiteiten passen bij de bewoners van een woongroep. Bovendien is het belangrijk medewerkers te scholen in hoe zij de activiteiten kunnen aanbieden en hen de mogelijkheid te bieden dit rustig uit te proberen en hun eigen talenten te ontdekken.

De aanschaf van goede materialen is een volgende stap. Denk aan het maken van levensboeken om in gesprek te gaan met bewoners, het hebben van ballen van verschillende materialen voor bewoners waarvoor voelen steeds belangrijker wordt door het toenemende ziekteproces. CD's en DVD's die aansluiten bij de interesse van de groep bewoners, het juiste krantenabonnement, huisdieren, schildermateriaal, spelletjes die bewoners goed kunnen, puzzels.

UITGANGSPUNTEN

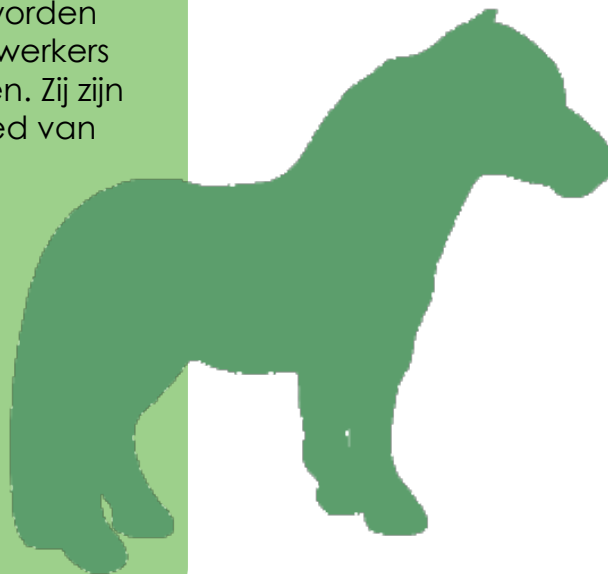
UITGANGSPUNTEN

En wanneer de middelen daarvoor beschikbaar zijn: een snoezelbad, een tovertafel, een robotzeehond.

Een huiselijke omgeving biedt ook veel aanknopingspunten om bewoners in activiteiten te betrekken. De woonvoorziening moet deze mogelijkheden wel herkennen en bewoners zo vrij mogelijk laten. Dat betekent dat mensen mee kunnen helpen bij het schillen van aardappels en ook het scherpe aardappelschilmesje in handen krijgen. Dat de stofzuiger wordt gebruikt door bewoners. Dat bewoners worden uitgenodigd om in de pan te roeren of zelf koffie in te schenken²¹.

We doen het samen en blijven leren

Het zijn de medewerkers die het activiteitenproject uitvoeren. Om te zorgen dat het project goed bij hen aansluit en de juiste voorwaarden worden geschapen, is het van belang de medewerkers vanaf het begin bij de opzet te betrekken. Zij zijn – naast de familie – experts op het gebied van de bewoners en ze weten het beste wat mogelijk is op de zorgboerderij. We zien het activiteitenproject als een leerproces. We gaan van start en doen ervaring op. We praten met elkaar over wat is bevallen en wat juist niet. Op basis van deze ervaringen passen we het project zo nodig aan.

OPZET EN UITVOERING

Opzet en uitvoering van het activiteitenproject

Op basis van de uitgangspunten die in het vorige hoofdstuk zijn besproken, kwamen we tot de volgende opzet voor het activiteitenproject:

- **Door alle medewerkers**

De activiteiten worden door alle medewerkers geboden in de vorm van een 'activiteitendienst'. Verzorgenden van de Reigershoeve kunnen vanaf de start van het project dus ingeroosterd worden voor een ochtenddienst, dagdienst, avonddienst, tussendienst, nachtdienst, óf een activiteitendienst. Het is mogelijk om je voorkeur voor een dienst aan te geven, maar in principe werkt iedereen eens in de zoveel tijd ook een activiteitendienst.

- **Vier dagen per week**

De activiteitendienst is er vier dagen per week, acht uur per dag. Iedere dag werkt de verzorgende met activiteitendienst vanuit een andere woning als basis, zodat per week alle vier de woningen goed aan bod komen. Medewerkers houden bij welke bewoners aan een activiteit heeft deelgenomen, zodat de aandacht eerlijk wordt verdeeld.

- **Individuele- en groepsactiviteiten**

Tijdens deze dienst besteedt de medewerker zijn of haar tijd uitsluitend aan het doen of stimuleren van activiteiten met de bewoners. Er worden individuele activiteiten gedaan met bewoners. Hiervoor heeft het zorgteam van de woning voor iedere bewoner gezorgd voor hapklare activiteitenideeën- en materialen. Om 15.00 uur wordt er daarnaast een groepsactiviteit geboden in de ontmoetingsruimte van de Reigershoeve waarbij iedere maandag creatieve activiteiten centraal staan, op dinsdag kookactiviteiten, op woensdag beweegactiviteiten, en op donderdag muziek.

OPZET EN UITVOERING

- **Ondersteuning door andere medewerkers**
Alle medewerkers die aanwezig zijn op de Reigershoeve zorgen ervoor dat de bewoners zo plezierig mogelijk aan de activiteiten kunnen deelnemen. De medewerkers die de normale diensten in de woning werken waar de activiteitendienst werkt, geven de activiteitendienst de ruimte, kunnen tips geven over activiteiten en ook meehelpen bij de activiteit. Bij de groepsactiviteit worden bewoners door de overige medewerkers gehaald en gebracht, zodat de activiteitendienst hen in alle rust kan ontvangen. Als het mogelijk is, helpt de tussendienst (een medewerker die tussen 13.00 en 21.00 uur fungeert als 'vliegende keep' voor de vier woningen) mee met de groepsactiviteit.

Uitvoering

I. De voorbereiding

In november 2014 is het activiteitenproject aan de medewerkers van alle vier de zorgteams tijdens speciale bijeenkomsten gepresenteerd. Hier is met elkaar uitgebreid stilgestaan bij het belang voor activiteiten. Moeten alle medewerkers meedoen? Ja natuurlijk, het past helemaal bij onze visie. Het aanbieden van zinvolle activiteiten is een wezenlijk onderdeel van het werken op de Reigershoeve en met dit project kunnen we de begeleiding van onze bewoners op een hoger niveau brengen.

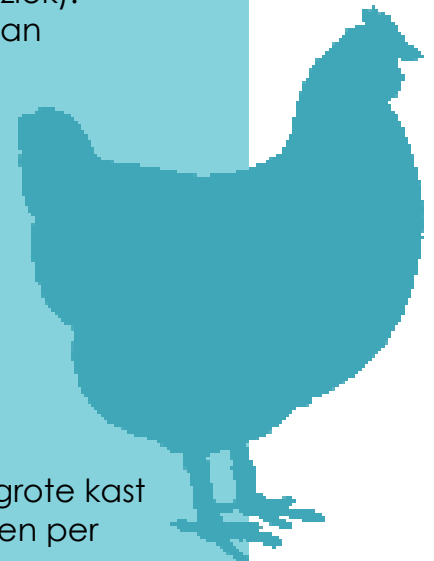
Kunnen we het betalen? Ja, we zijn nu een jaar geopend en het blijkt dat er geld over blijft voor extra activiteitendiensten. Ook ziet zorgkantoor Achmea het project als innoverend en als het met succes wordt uitgevoerd kunnen we in 2015 een extra vergoeding tegemoet zien.

Er werden vier werkgroepen opgericht voor elk type groepsactiviteiten (creatief, koken, bewegen en muziek).

Uit ieder zorgteam nam één teamlid deel aan een van de werkgroepen. De werkgroepen werden uitgenodigd voor een eerste brainstormsessie waar men aan de hand van filmpjes en artikelen in gesprek ging over welke activiteiten geschikt kunnen zijn voor onze bewoners en hoe die in de praktijk gerealiseerd zouden kunnen worden.

Vervolgens ging elke werkgroep zelfstandig aan de slag om twintig groepsactiviteiten te bedenken.

De activiteiten werden zorgvuldig beschreven op activiteitenkaarten zodat iedere collega ermee uit de voeten kon (zie voorbeeld achterin deze gids). Materialen werden aangeschaft, en er is een grote kast gemaakt in de ontmoetingsruimte waar de materialen per thema konden worden opgeborgen.

OPZET EN UITVOERING

Ter voorbereiding van de individuele activiteiten werkten twee teamleden per woning samen om per bewoner ten minste vijf passende activiteiten in detail op activiteitenkaarten te beschrijven (zoals samen bloemen plukken; zie voorbeeld achterin deze gids), en voor elk van de vier woningen tien activiteiten die met twee of meerdere personen van de woning kunnen worden uitgevoerd (bijvoorbeeld boodschappen doen in het dorp). Deze inspanningen leidden tot maar liefst 265 activiteitenkaarten (geplastificeerde A4'tjes) waarop stond beschreven voor wie de activiteit bedoeld is, welke materialen nodig zijn; wat er aan voorbereiding moet gebeuren; hoe lang de activiteit duurt en wat de aandachtspunten zijn voor de begeleiding.

De 'Kick off' bijeenkomst.

II. De 'Kick off' bijeenkomst.

Op 28 januari 2015 organiseerden we een feestelijke Kick off bijeenkomst. Hier presenteerden de werkgroepen hun resultaten aan de hand van mooie voorbeelden waarbij activiteiten werden nagespeeld en aangeschafte materialen werden getoond. Zo gaf men elkaar uitleg hoe in een activiteitendienst aan de slag te gaan. We waren klaar voor de start!

III. Aan de slag

Op maandag 2 februari 2015 vond de eerste activiteitendienst plaats. Liesbeth had de primeur. Om half een stapte zij Oosterweg 5C binnen om eerst met Mevrouw Ter Voort te lunchen in de serre, daarna met meneer Oudekerk en meneer Vriend te wandelen, en daarna meneer Slager een boek voor te lezen. Om drie uur begon de groepsactiviteit. Samen met collega Saskia werden houten dienblaadjes beplakt met figuurtjes uit servetten en gelakt. Mevrouw Imkers van Oosterweg 5C, mevrouw Draaisma van Oosterweg 5D, mevrouw Jongejans van Oosterweg 5E, en mevrouw Vught en Brink van Oosterweg 5F, deden mee. Na alles te hebben opgeruimd dineerde Liesbeth met mevrouw Imkers en mevrouw Ter Voort aan de kleine tafel in de eigen woning. Na het eten trakteerde ze mevrouw Ter Voort op een handmassage en meneer Oudekerk op een voetmassage. Ze dronk gezamenlijk met alle bewoners van Oosterweg 5C koffie en bekeek met meneer Oudekerk en meneer Vriend hun levensboeken. Het was wel even wennen deze eerste dag. Hij zat vol mooie momenten, maar het was nog flink zoeken naar materialen en de collega's waren nog niet goed op de dienst ingesteld.

“Wat ik verrassend vond, is dat de verschillende technieken die in de workshops getoond werden goed te doen zijn voor de bewoners met mooie, interessante creatieve resultaten. Dat zij daar ook heel trots op kunnen zijn.”

OPZET EN UITVOERING

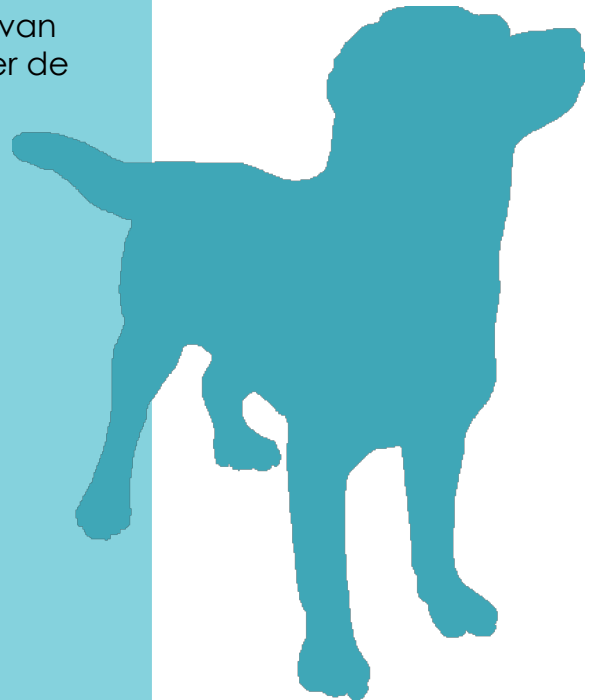
IV. Rapportages

Om vast te kunnen stellen hoe het activiteitenproject verloopt vullen de medewerkers na elke activiteitendienst een rapportageformulier in. Hierop geven ze aan met welke bewoners welke activiteiten zijn gedaan, hoe ze hun dienst hebben ervaren en welke tips ze hebben voor verbetering.

V. Workshops voor verdieping

Drie maanden na de start met het werken met de activiteitendienst, zagen we dat een aantal groepsactiviteiten qua inhoud voor verbetering vatbaar waren. De creatieve activiteiten die waren bedacht bleken voor een groot deel niet goed aan te sluiten op de mogelijkheden van de bewoners. Dit zorgde ervoor dat de medewerker vaak voor de bewoner aan het knutselen, tekenen of schilderen was, in plaats van dat de bewoner zelf de kwast hanteerde. De activiteiten die werden aangeboden hadden als voornaamste doel om plezier te ervaren, maar zij misten de doelen als het vergroten van eigenwaarde, erbij horen of het uiten van emoties. Om medewerkers te vertellen over de doelen van activiteiten, het inrichten van activiteiten op de individuele bewoner en het bieden van activiteiten vanuit je eigen kracht, hebben Joke Bos en Mariska Atmodimedjo twee inspirerende workshops gegeven. In totaal hebben 18 medewerkers hier vrijwillig aan meegedaan en de workshops zijn met groot enthousiasme ontvangen. Dit leidde tot een verdiepingsslag van activiteiten en uiteindelijk tot de oprichting van het creatief atelier op maandag, het starten van een zwemgroepje op woensdag avond, en het Reigershoeve koor op donderdag avond.

“De tijd gaat veel te snel voorbij, Topdienst!”

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

Resultaten van het activiteitenproject

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

Effecten op medewerkers

Uit de evaluatieformulieren komt naar voren dat medewerkers het aanvankelijk best onwennig en spannend vonden om de activiteitendiensten te doen. Regelmatig was een medewerker kritisch of had twijfels over het eigen kunnen: "Ik ben helemaal niet creatief of muzikaal." Maar over het algemeen geniet men van de activiteitendienst en komen er ongekennde kwaliteiten naar boven. Het feit er helemaal voor de bewoners te zijn zonder allerlei andere taken in het achterhoofd te hebben is wennen, maar vooral fijn.

Zes maanden na de invoering van het activiteitenproject hebben de medewerkers van de Reigershoeve een anonieme vragenlijst ingevuld over hun ervaringen. Van de 35 uitgezette vragenlijsten, zijn er 24 teruggestuurd. De respons viel ons wat tegen maar de vragenlijsten zijn verstuurd in de vakantieperiode, wat er mogelijk toe heeft bijgedragen dat niet iedereen de lijst heeft teruggestuurd. Het kan ook zijn dat medewerkers die zelf nog nooit waren ingeroosterd voor een activiteitendienst, de lijst niet teruggestuurd hebben.

Ideeën over de bewonerszorg

De medewerkers van de Reigershoeve blijken overwegend zeer positief over het activiteitenproject. Alle respondenten hebben de indruk dat bewoners nu vaker in activiteiten worden betrokken. Driekwart

"Mevrouw Jansen in bad doen was een gouden moment, ik kreeg een emotionele kus van haar, 2e vond het pure luxe."

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

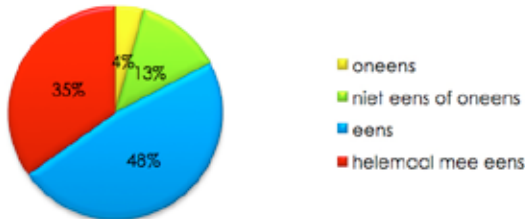
“Samen met een bewoonster met de duofiets op pad richting het dorp om een kerstboom uit te zoeken. Dan nog achterop de fiets zien te krijgen. Het lukt! Als “Asterix en Obelix” met een grote menhir achterop, fietsen we terug naar de Reigershoeve, met veel gelach van mijn medepassagiere. Aangekomen bij de woning dragen we samen de boom naar binnen. En geven we elkaar een high-five. Zo, weer gefikst!”

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

van hen denkt dat er ook meer aandacht is voor activiteiten bij bewoners met zeer ernstige dementie. 80 procent denkt dat de zorg op de Reigershoeve is verbeterd.

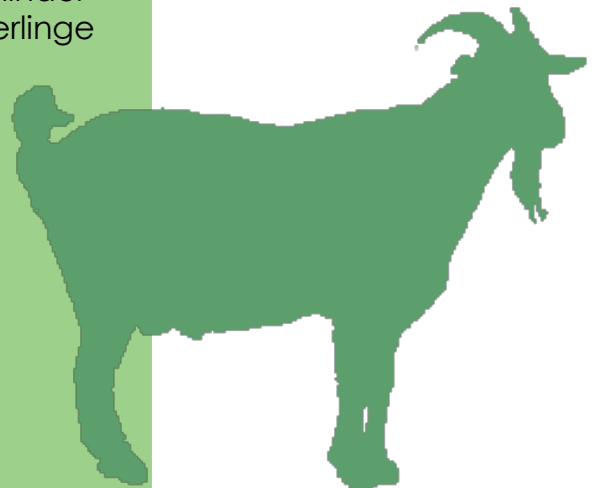
'Door het activiteitenproject is de zorg voor de bewoners verbeterd'

Ideeën over het welzijn van bewoners

Het overgrote deel van de medewerkers denkt dat het activiteitenproject het welbevinden van bewoners heeft verhoogd en dat zij zich minder vaak vervelen. De helft denkt dat de onderlinge contacten van bewoners zijn verbeterd; iets minder medewerkers denken dat bewoners minder vaak onrustig zijn. Op de vraag of het project ook negatieve effecten op bewoners heeft, denkt 65% van niet. 21% is neutraal in deze stelling, 1 persoon denkt dat het project wél negatieve effecten op bewoners heeft.

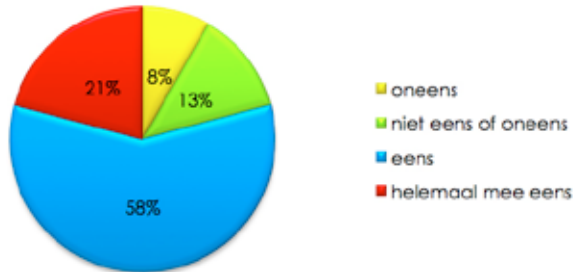
“Mevrouw kreeg een handmassage van mij. 2e 2ei ‘Heerlijk!, je moet je beroep ervan maken!’”

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

'De bewoners vervelen zich minder vaak'

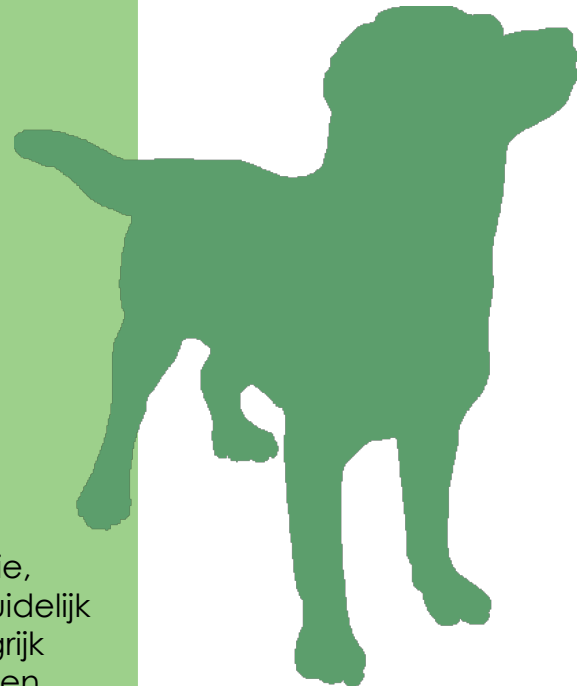
Ideeën over de tevredenheid van familie

Het activiteitenproject heeft in de ogen van de meeste medewerkers ook een positief effect op familie. Het overgrote deel denkt dat familie meer tevreden is met de geboden zorg voor hun naaste. Zij denken dat de familieleden meer vertrouwen heeft dat hun naaste iets om handen heeft op de zorgboerderij. De helft van de respondenten heeft het idee dat het contact met familie is verbeterd.

Ideeën over het bieden van activiteiten

Het activiteitenproject heeft medewerkers geleerd dat activiteiten belangrijk zijn voor het welbevinden van mensen met dementie, zo blijkt uit de antwoorden. Het is hen nu duidelijk dat het bieden van activiteiten een belangrijk onderdeel uitmaakt van het werk dat zij doen,

“Ik maakte mezelf ‘klein’ door echt niet te weten hoe je een appeltaart moet maken -want ik ben van de generatie die taarten koopt bij de Hema- Hierdoor wilden de alle dames me helpen”

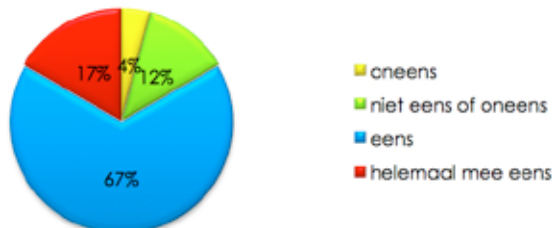

“Topdag! Zelf ook kunnen genieten”

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

'Familieleden zijn over het algemeen meer tevreden met de zorg'

“Super! Zoveel vreugde ervaren”

en zij ervaren dat er meer ruimte voor het bieden van activiteiten wordt geboden door collega's onderling. Het project heeft ertoe geleid dat medewerkers denken dat zij beter zijn in het bieden van activiteiten, en dat zij bewoners gemakkelijker in activiteiten kunnen betrekken. Ze vinden het ook leuker om activiteiten te doen. Drie kwart van de respondenten geeft aan dat zij door het activiteitenproject meer plezier in hun werk hebben. Op één medewerker na, vond iedereen het leuk om aan het project te werken.

Hoogtepunten

In de enquêtes is medewerkers gevraagd drie punten te noemen die zij heel goed vonden aan het activiteitenproject. Als belangrijkste hoogtepunt wordt genoemd dat het activiteitenproject ervoor heeft gezorgd dat er meer aandacht is voor individuele bewoners.

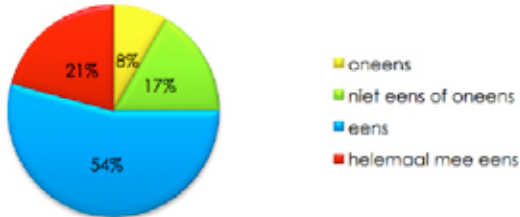
“Meheer Drost bedankte me voor de gezelligheid”

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

'Ik heb door het activiteitenproject meer plezier in mijn werk'

In een activiteitendienst heb je de tijd om je volledig op een bewoner te richten, en dat wordt ook geaccepteerd door collega's. De kans om zoveel aandacht aan iemand te schenken, ook aan de bewoners die vaak ondergesneeuwd raken door bewoners die vanuit hun ziektebeeld meer aandacht vragen, geeft een goed gevoel. Medewerkers hebben ook het gevoel dat door de activiteitendienst, de collega's met een 'gewone' dienst werden ontlast.

Medewerkers geven daarnaast aan dat zij bewoners beter hebben leren kennen. Zij hebben zich meer in bewoners verdiept bij het maken en doen van activiteiten en door te observeren wat de activiteiten voor bewoners betekenen.

“Mevrouw lag te bewegen op de maat van de muziek. Het leek op synchroon2wemmen maar dan 2zonder knijper op de neus”

Top 5 van hoogtepunten

1. Meer tijd voor persoonlijke aandacht en echt contact
2. Geluksmomenten voor bewoners
3. Een gevarieerd activiteiten aanbod
4. Het project zorgt voor uitdaging en ontplooiing
5. Je leert de bewoner beter kennen

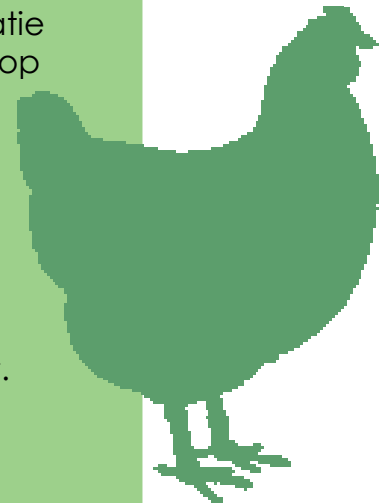
ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

Als volgend hoogtepunt noemen medewerkers de effecten voor bewoners. Ze omschrijven dat bewoners meer plezier hebben, dat het mooi is bewoners te zien genieten van activiteiten, trots bij bewoners waar te nemen, een geluismoment bij een bewoner te zien. Medewerkers vinden het goed dat activiteiten zijn afgestemd op behoeften én vermogens van bewoners: zij zijn met elkaar in contact gebracht en in hun kracht gezet, de nadruk ligt op wat zij nog kunnen in plaats van op hun beperkingen. De activiteiten bieden afleiding en geven structuur aan de dag.

De inhoud van het activiteiten aanbod wordt ook meermaals als hoogtepunt genoemd. De verschillende typen activiteiten, de aanwezigheid van zowel individuele als groepsactiviteiten, de aanwezigheid van activiteitenkaarten zodat individuele activiteiten duidelijk zijn, en de verspreiding van activiteiten over de week worden genoemd.

Als ander goed punt van het activiteitenproject wordt de positiviteit die het project heeft gebracht in de organisatie genoemd. Door het project werd een beroep gedaan op de creativiteit van medewerkers, hadden zij de kans zich verder te ontplooiën, werkten we gezamenlijk aan vernieuwing. Het bracht betrokkenheid van en bevoegenheid bij medewerkers.

Medewerkers noemden tot slot dat zij de doorgaande evaluatie van het activiteitenproject en de daaruit voortvloeiende acties prettig vonden, zoals de aanpassing van de werktijden van de activiteitendienst.

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

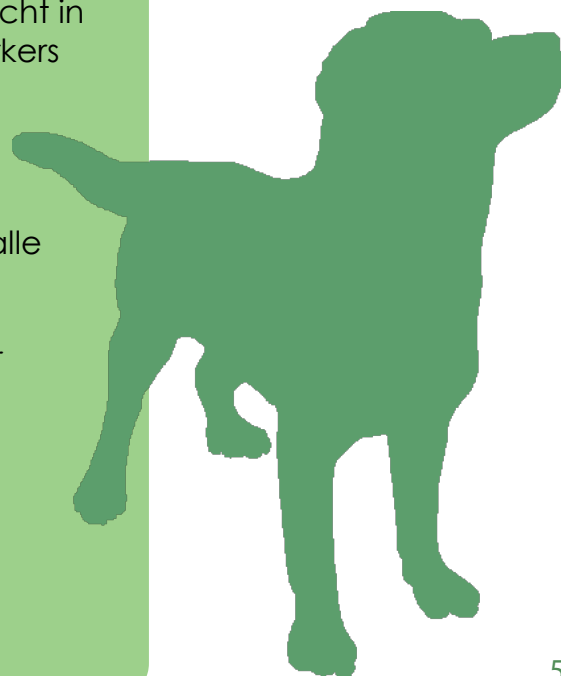
Verbeterpunten

Naast de hoogtepunten, zijn de medewerkers ook gevraagd verbeterpunten aan te geven. Het meest genoemde verbeterpunt heeft betrekking op de inhoud van de activiteiten. Medewerkers vinden dat de activiteiten nog beter afgestemd moeten worden op de interesses en met name ook de vaardigheden van bewoners. Activiteiten zijn soms nog te betuttelend, of juist te hoog gegrepen. Dit kan het zelfvertrouwen van bewoners een deuk geven. Dit verbeterpunt heeft vooral betrekking op de groepsactiviteiten.

Medewerkers vinden dat de deelnemersgroep vaak te groot is bij een groepsactiviteit of dat er te weinig begeleiding is om bewoners gericht in activiteiten te betrekken. Enkele medewerkers vinden dat te vaak dezelfde bewoners worden betrokken in zowel de individuele als groepsactiviteiten (zie ook resultaten bewoners). Het is dan ook belangrijk dat de frequentie van de deelname van alle bewoners goed wordt bijgehouden.

Soms sluit de houding van de medewerker met activiteitendienst niet goed aan bij bewoners; de begeleider is dan zo enthousiast dat men een gevoel krijgt van een camping-animatie team waar bewoners niets mee te maken willen hebben. Maar ook de individuele activiteiten zijn soms nog te algemeen.

“Ik zag tegen de activiteitendienst op; is niet mijn ding, maar het viel me mee”

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

Deze activiteiten kunnen beter beschreven worden, met name ook hoe de activiteit voorbereid moet worden en waar de materialen te vinden zijn.

Een tweede belangrijk verbeterpunt is de organisatie van de groepsactiviteit. Men pleit voor meer structuur en duidelijkheid over de activiteiten, zowel voor bewoners als voor medewerkers. In de woningen moet goed bekend zijn welke activiteiten worden gedaan. Het aanbod van activiteiten zou meer divers kunnen zijn. Activiteiten die positief worden ervaren door bewoners zouden regelmatig moeten worden aangeboden, mogelijk in de vorm van clubs waar dezelfde bewoners heengaan zodat je de activiteit uit kunt bouwen. Vaste groepjes medewerkers die bepaalde activiteiten begeleiden kunnen ook zorgen voor meer continuïteit in de activiteiten.

Wat betreft de organisatie van individuele activiteiten wordt het volgende gezegd. Enkele medewerkers vinden dat de activiteitendienst beter kan worden verdeeld over de woningen. Nu komt iedere woning steeds één dag per week aan bod voor individuele activiteiten. Wanneer de activiteitendienst per dag twee woningen zou bedienen (bijvoorbeeld 's morgens in de ene, en 's middags in de andere woning) genieten bewoners mogelijk nog meer van de activiteitendienst.

“Moeilijk, het voelt niet als werken”

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

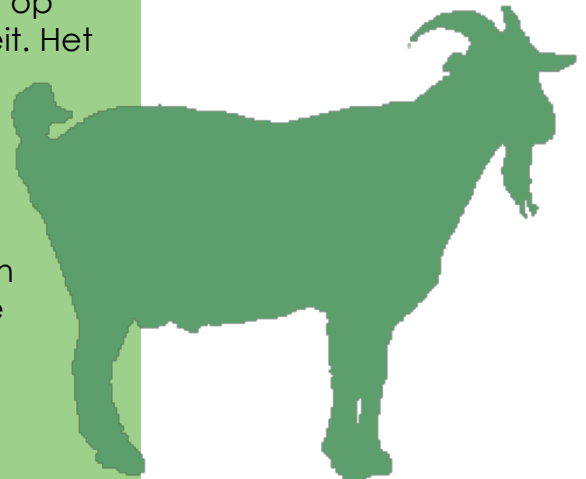
ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

Er kan ook vaker buiten de woningen om worden gekeken: er kunnen bij uitjes bijvoorbeeld bewoners van meerdere woningen worden meegenomen.

De samenwerking tussen de activiteitendienst en de collega's die andere diensten in de woningen werken kan beter. De bewoners kunnen door de dag- en avonddienst beter worden voorbereid op de activiteiten, en het is belangrijk dat de medewerkers in de woningen de bewoners naar de groepsactiviteit brengen zodat zij goed kunnen worden opgevangen in de recreatieruimte. Ook vrijwilligers en familieleden kunnen hier meer bij helpen. Belangrijk is dat het activiteitenaanbod en de roep om hulp beter wordt gecommuniceerd aan de familie. En dat zij zien wat hun naaste heeft gedaan aan activiteiten.

Soms voelen medewerkers zich nog slecht op hun gemak bij het bieden van een activiteit. Het lijkt belangrijk dat de groepsactiviteit past bij de interesses en de aanleg van de medewerker: een medewerker die zelf geen kwast kan vasthouden kan bijvoorbeeld misschien beter geen schilderactiviteit doen. Omgekeerd kunnen krachten beter worden benut: het is zonde als een muzikaal talent wordt ingeroosterd voor een kook-activiteit in plaats van een muziekactiviteit.

“Bij de koekjesbak-activiteit die ik organiseerde werd een stoere timmerman gebracht. Ik vond het een beetje Zielig maar hij stortte Zich vol overgave op het uitsteken van de koekjes met 20 min mogelijk snijverlies -als een echte timmerman op een plaat hout-”

Tips van medewerkers voor collega-woonvoorzieningen

- Betrek medewerkers zorgvuldig bij de invoering van het project. Doordring iedereen van het belang van activiteiten en laat iedereen ervaren wat de activiteiten met bewoners doen. Kweek enthousiasme onder medewerkers en betrokkenheid van familie en medewerkers. Kijk in het aannamebeleid van medewerkers goed of medewerkers activiteiten ook belangrijk vinden in het werk.
- Betrek de medewerkers ook bij de opzet van activiteiten. Neem voldoende voorbereidingstijd en begeleiding bij de opstart. De workshops van Joke Bos waar medewerkers hebben geleerd wat betekenisvolle activiteiten kunnen inhouden en waar je om moet denken, is als zeer waardevol ervaren. Laat medewerkers ook van elkaars talenten leren en laat je inspireren door andere woonvoorzieningen.
- Begin klein en goed. Hoewel betrokkenheid van alle teamleden als belangrijk wordt ervaren, wordt aangeraden om de groepsactiviteiten eerst in kleinere bewonersgroepjes (bijvoorbeeld 4 bewoners) door een vast clubje medewerkers aan te bieden. Wanneer dit goed op de rit is, kan dit worden uitgebreid.
- Verdiep je goed in de levensgeschiedenis, interesses en behoeftes van bewoners. Zorg dat medewerkers de bewoners waarmee ze de activiteiten doen goed kennen zodat zij aansluiten op hun vermogens en het beste in hen naar boven halen.
- Bedenk goed wat een activiteit eigenlijk inhoudt. Tijd en aandacht voor daagse zaken kunnen ook een activiteit zijn, zeker voor mensen in een verder gevorderd stadium van dementie. Maak een werkboek met beschrijvingen van activiteiten.
- Voer activiteiten met positieve energie uit. Leg het accent op positieve interactie en een goede sfeer, wees trots op de bewoners en geef complimenten.
- Maak voldoende materiaal beschikbaar. Zo zijn activiteiten gemakkelijk aan te bieden.
- Zorg voor goede onderlinge communicatie en evalueer. Luister naar elkaar en wees flexibel om het project steeds naar behoefte en ervaringen aan te passen.
- Vier successen!

ERVARINGEN VAN MEDEWERKERS

Enkele medewerkers geven bovendien aan dat zij vinden dat de activiteiten beter kunnen worden gedaan door collega's die hier echt plezier in hebben of dat er verdere bijscholing moet plaatsvinden. Sowieso is er een roep voor meer scholing over het bieden van betekenisvolle activiteiten.

Tot slot hebben medewerkers behoefte aan een regelmatigere evaluatie van de geboden activiteiten, bijvoorbeeld in het maandelijkse teamoverleg. Wat wordt er gedaan met de bewoners, wie komt er aan bod? De activiteiten moeten up to date gehouden worden, de materialen worden bijgehouden. Er is onduidelijkheid over het budget van de activiteiten: wat wordt uit welk potje betaald?

Top 5 verbeterpunten

1. Beter aansluiting van het aanbod bij de individuele bewoners
2. Meer structuur in het aanbod voor bewoners
3. Beter samenwerking met collega's, vrijwilligers en familie
4. Beter match tussen activiteiten en krachten medewerkers / bijscholing
5. Regelmatige evaluatie

De medewerkers hadden diverse tips voor woonvoorzieningen die het activiteitenproject ook zouden willen implementeren. Deze zijn hiernaast weergegeven.

INTERVIEW MET EEN MEDEWERKSTER

Interview met Alexandra, woonzorgbegeleider Oosterweg 5C van de Reigershoeve.

We hadden vorig jaar de eerste informatiebijeenkomst over de lancering van het activiteitenproject op de Reigershoeve? Wat was jouw indruk hiervan?

Dat vond ik heel fijn. Nog meer activiteiten betekent nog meer welbevinden. Ik vond het ook spannend.

Je moet ook andere bewoners die niet in jouw woning verblijven beter leren kennen. En dan de groepsactiviteiten. Kan ik zo'n groep gemotiveerd krijgen om mee te doen en gaat het me lukken om ze een leuke middag te bezorgen?

Hoe ben je betrokken geweest bij de opzet van het activiteitenproject?

Omdat ik naast mijn werk een opleiding volg voor verzorgende IG niveau 3, had ik geen tijd om deel te nemen aan de werkgroepjes. Dat vond ik wel jammer. Wel heb ik suggesties aangedragen voor het maken van individuele activiteitenkaarten.

Hoe vaak heb je een activiteitendienst gedraaid en hoe vond je het om individueel met een bewoner een activiteit te gaan doen?

Ik heb nu een stuk of zeven activiteitendiensten gedaan. Wat mij als eerste opviel was dat je als je in een woning kwam niet lastig gevallen werd met zorgvragen. De medewerkers waren goed geïnstrueerd en gunden me alle tijd en ruimte om met een bewoner een activiteit te doen. Het mooie vond ik dat je hierdoor andere bewoners veel beter leert kennen en dat ze jou vaak ook herkennen als je ze op het terrein tegenkomt. Ik merkte dat mijn fysieke nabijheid, het rustig naast iemand zitten en bijvoorbeeld een levensboek met iemand doornemen, de mensen vaak uit hun zorgen haalde. Het gaf hen rust. Na zo'n dag ga je met een blij gevoel naar huis!

Hoe vond je de groepsactiviteiten? (Wat ging goed? Waar liep je tegen aan?)

Dat vond ik wel spannend en dat vind ik nog steeds. De eerste keer was het moeilijk om in de groep de rust te bewaren. Er was toen ook geen vrijwilliger

INTERVIEW MET EEN MEDEWERKSTER

die me hielp. Later had ik een paar keer een heel goede vrijwilliger en hebben we hele leuke dingen gedaan. Niet iedereen deed altijd mee, maar ze waren aanwezig en ik zag hun gezichten glimmen omdat ze zich toch bij de groep betrokken voelden en omdat ze het gezellig vonden. Eén van de mooiste groepsactiviteiten vond ik een bezoek aan de pier van IJmuiden. Zelf een paar notoire mopperkonten waren happy, alle mensen genoten. Het organiseren van een activiteit vind ik niet moeilijk, maar waar ik tegenaan liep is dat het soms lastig is om een goede vrijwilliger te vinden. Je moet vaak zelf op zoek. Soms had ik geen telefoon en als de activiteit was afgelopen moest ik hulp halen om de mensen weer thuis te brengen.

Welk effect heeft de invoering van de activiteitendienst gehad op jouw manier van werken?

Ik weet niet of het alleen door de activiteitendienst komt, maar als ik avonddienst heb en alleen sta kan ik meer bewoners tegelijkertijd aansturen om een zinvolle activiteit te doen, bijvoorbeeld afdrogen, stofzuigen of andere huishoudelijke taken. Dat geeft een prettige sfeer.

Vind je dat we de activiteitendienst moeten stoppen, houden of uitbreiden?
Houden en uitbreiden!

Heb je nog tips?

We zouden flexibeler met de tijden om kunnen gaan. Niet altijd van 11.00 tot 19.00 uur, maar bijvoorbeeld een keer van 14.00 uur tot 22.00 uur als je een keer met één of twee bewoners 's avonds naar de bioscoop gaat. Ik weet dat er een paar mannen heel graag naar de nieuwe James Bond film zouden gaan. Dus de tijd van je activiteitendienst afstemmen op het programma dat je met de bewoners wilt uitvoeren en dat kan per dag en per woning verschillen.

Verder lijkt het me een goed idee om bij wijze van extra activiteitendienst iedere week een soort snoezeldag in te voeren. Veel bewoners vinden het prettig om een handmassage of een lekker voetenbadje te krijgen of om eens mooi te worden opgemaakt. Bovendien hebben we nu drie snoezelbadkamers waar veel mensen heerlijk kunnen ontspannen en genieten.

ERVARINGEN VAN FAMILIE

Ervaringen van familie

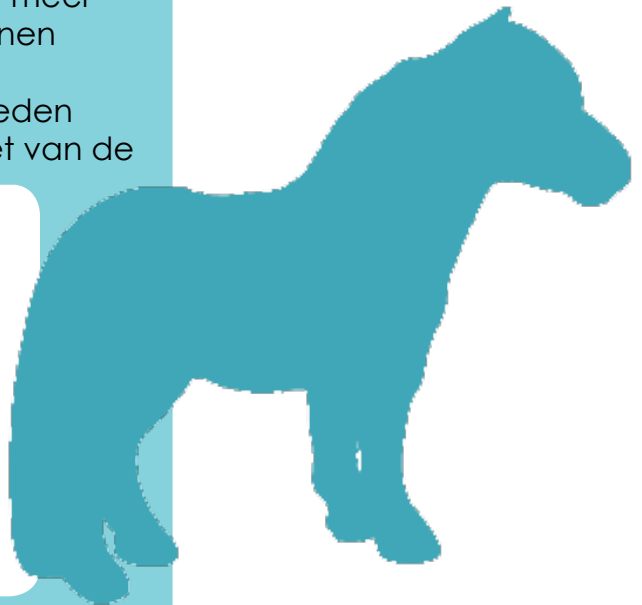
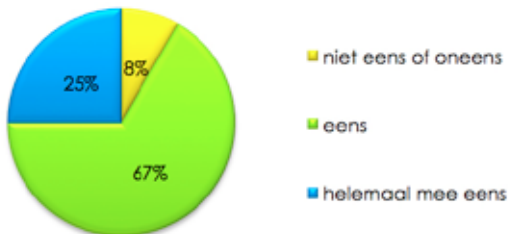
Ook familieleden zijn na vijf maanden ondervraagd over het activiteitenproject. Van iedere bewoner die minstens drie maanden voor de start van het activiteitenproject op de Reigershoeve woonde en in juli nog steeds aanwezig was, is de primaire contactpersoon benaderd om een vragenlijst in te vullen. Van de 24 benaderde familieleden, heeft de helft de (anonieme) vragenlijst teruggestuurd.

Ideeën over de zorg voor naaste

Het activiteitenproject wordt door de familieleden die de vragenlijst hebben ingevuld zeer positief beoordeeld. Alle twaalf de respondenten denken dat de zorg voor hun naaste is verbeterd. Op één persoon na denkt iedereen dat er nu meer aandacht voor hun naaste is. Deze personen hebben het idee dat hun naaste vaker in activiteiten betrokken wordt. Tien familieleden hebben het gevoel dat hun naaste geniet van de

“Mijn moeder wordt uit haar dagelijkse sleur gehaald”

'Ik ben over het algemeen meer tevreden met de zorg voor mijn naaste'

ERVARINGEN VAN FAMILIE

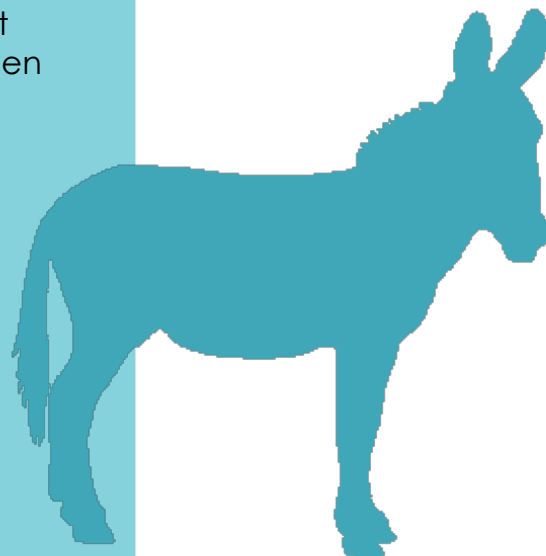
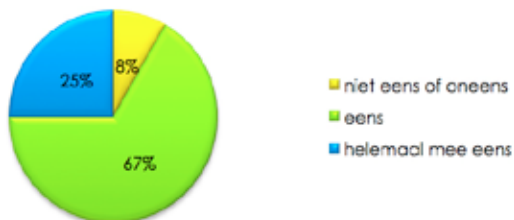
ERVARINGEN VAN FAMILIE

activiteiten die worden aangeboden. Iets meer dan een derde van de familieleden vindt dat hun contact met de medewerkers is verbeterd. Elf van de twaalf respondenten is over het algemeen meer tevreden met de zorg op de Reigershoeve door het activiteitenproject.

Ideeën over het welbevinden van naaste

De meeste familieleden denkt dat het activiteitenproject heeft geleid tot een hoger welbevinden van hun naaste. Tweederde van de familieleden heeft het idee dat zijn of haar naaste zich minder vaak verveelt. Een derde van de respondenten denkt dat zijn of haar naaste zich vaker nuttig voelt. Ook denkt een derde dat het contact van zijn of haar naaste met andere bewoners is vergroot, de meeste familieleden zien hier echter geen verschil in. Zeven van de twaalf familieleden hebben het gevoel dat hun naaste minder vaak onrustig is door het activiteitenproject. Geen van de familieleden heeft de indruk dat het project negatieve effecten heeft op zijn of haar naaste.

'Het project heeft het welbevinden van mijn naaste vergroot'

“Gestimuleerd worden in
hoofd en lijf”

ERVARINGEN VAN FAMILIE

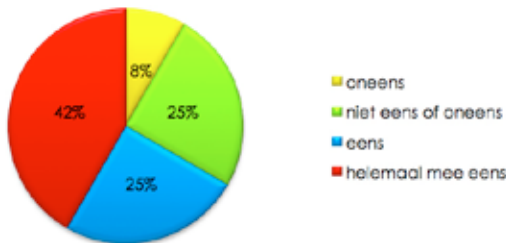

ERVARINGEN VAN FAMILIE

Het eigen gevoel

In de enquête is ook gevraagd naar gevoelens van familieleden zelf. Meer dan de helft van de familieleden geeft aan zich door het project thuis geruster te voelen over hun naaste. Tweederde denkt dat medewerkers door het project beter weten waar hun naaste behoefte aan heeft. Tien van de twaalf respondenten heeft er door het activiteitenproject vertrouwen in dat hun naaste iets om handen heeft. Een derde van de familieleden vindt het nu prettiger om naar de Reigershoeve te gaan.

'Ik ben thuis geruster over mijn naaste'

Uit de enquête komt naar voren dat de meeste familieleden niet door het activiteitenproject zijn gestimuleerd om vaker activiteiten met hun naaste doen, en ook niet beter te weten welke activiteiten zij met hun naaste kunnen doen. Twee van de twaalf respondenten geeft aan vaker activiteiten met andere bewoners te doen dan voor het activiteitenproject.

“Als samen koken niet lukt, is opeten ook prima”

“Een heel mooi, nuttig en fantastisch initiatief. Erachter komen wat iemand nog kan en waar iemand blij van wordt”

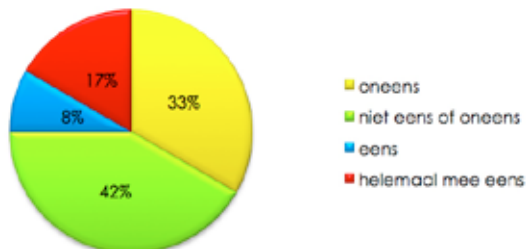
ERVARINGEN VAN FAMILIE

Tips van familie voor andere woonvoorzieningen

Familieleden gaven de volgende tips voor het invoeren van een activiteitenproject door andere woonvoorzieningen:

- Stem de activiteiten per bewoner af met de familie
- Stuur de eerste contactpersoon een persoonlijke brief met informatie over het project en de praktische invulling ervan
- Doe het project met enthousiasme en geduld, en maak ruimte voor een creatieve geest
- Leer van collega-woonvoorzieningen: wat is bij hen geslaagd als activiteit?
- Zorg voor een goede inventarisatie van de wensen, ideeën en mogelijkheden voor activiteiten bij bewoners en het personeel
- Schakel vrijwilligers en familieleden in

'Ik weet beter welke activiteiten ik met mijn naaste kan doen'

Hoogtepunten

Op de vraag wat familieleden heel goed vinden aan het activiteitenproject, komt als belangrijkste punt naar voren dat zij het activiteitenaanbod divers en leuk vinden. Ook worden de activiteiten buiten de deur genoemd. Men vindt het prettig dat hun naaste uit de dagelijkse sleur wordt gehaald en dat er een consequent en laagdrempelig aanbod is. Sommige familieleden noemen als goed punt het positieve gevoel dat het activiteitenproject bij de bewoners bewerkstelligt. Anderen benoemen de individuele aandacht, zowel voor de bewoners die in een individuele of groepsactiviteit worden betrokken, als voor bewoners die juist niet meedoen aan een activiteit die in de woning meer aandacht krijgen. De familieleden vinden het fijn dat de activiteiten op het individu zijn toegesneden of aansluiten bij diens verleden. Uit de enquête komt bovendien naar voren dat familieleden veel waarde hechten aan dat de activiteiten zichtbaar worden gemaakt voor hen.

“kwaliteit van leven wordt verbeterd”

Top 5 hoogtepunten van familie

1. Divers, leuk en consequent aanbod
2. De activiteiten zijn zichtbaar voor familie
3. Bewoners worden uit de sleur gehaald
4. De activiteiten buiten de deur zijn top
5. Meer aandacht

Belangrijkste verbeterpunten van familie

1. Bewoners meer stimuleren tot deelname
2. Terugkoppeling wat naaste heeft gedaan

ERVARINGEN VAN FAMILIE

Zij vinden het prettig dat zij via familienet kunnen zien wat er iedere week wordt gedaan. Tot slot noemen de familieleden het enthousiasme en de betrokkenheid van medewerkers bij het project als positief punt.

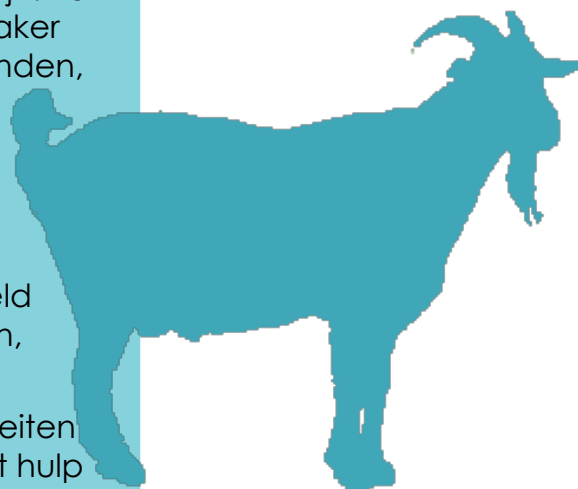
Verbeterpunten

Als verbeterpunten noemen familieleden vooral dat zij denken dat bewoners nog meer gestimuleerd kunnen worden tot deelname aan de groepsactiviteiten. Ze vinden dat bewoners te voorzichtig worden gevraagd. Wanneer bewoners gewoon meegenomen zouden worden naar de activiteit ('kom, we gaan' in plaats van 'heeft u zin om'), zouden zij vaker deelnemen in hun ogen. Ook zou de verzorging de bewoners gedurende de dag meer kunnen voorbereiden op de groepsactiviteit. Het is hiervoor belangrijk dat medewerkers goed van het activiteitenprogramma op de hoogte zijn. Eén familielid oppert de optie om activiteiten vaker in de eigen groepswooning te laten plaatsvinden, zodat de bewoners hier gemakkelijk kunnen deelnemen en niet naar de activiteitenruimte hoeven.

Verder geven familieleden aan op prijs te stellen wanneer vaker wordt teruggekoppeld welke activiteiten hun naaste heeft gedaan, bijvoorbeeld via een foto op Familienet.

Tot slot pleit een familielid voor meer activiteiten buiten het terrein van de zorgboerderij, met hulp van familieleden en vrijwilligers.

Niet vragen, maar
gewoon Zeggen
"kom we gaan"

INTERVIEW MET EEN FAMILIELID

Is het u opgevallen dat er op de Reigershoeve meer voor de bewoners gedaan wordt dan alleen verzorging geven? Zo ja, wat merkt u dan?

Ja, ik weet hiervan. Elke middag wordt er iets georganiseerd voor de bewoners waarbij ze opgehaald, en weer thuis gebracht worden. Ook in de woning is er tijd voor koffie/thee. Het personeel doet erg z'n best om bewoners persoonlijk te benaderen en plezier en warmte te geven elke dag.

Heeft het bieden van deze extra activiteiten volgens u een meerwaarde?

Ja zeker, de mens is meer dan alleen een lichaam dat zorg vraagt. Het is ook belangrijk dat de geest gevoed wordt. Persoonlijke aandacht van mens tot mens.

INTERVIEW MET EEN FAMILIELID

Ziet u ook duidelijke invloed van de extra activiteiten die we de bewoners bieden?

Ik zie dat de mensen genieten, je merkt dat ze gehoord en gezien worden. Dat gevoel stralen ze wel uit. Ik vind het belangrijk dat we dit uitdragen naar buiten toe. Het bieden van deze extra activiteiten is ook een totaalplaatje voor zowel familie, bewoners als personeel. Voor al deze partijen is deze extra zorg van essentieel belang.

Vindt u dat er genoeg activiteiten aangeboden worden?

Nee, zou ik in eerste instantie zeggen. Het liefst heb je één op één begeleiding, maar je begrijpt dat dat niet realistisch is. Dit komt niet door de Reigershoeve, maar daar is gewoon te weinig geld voor vanuit de overheid. Ook door de bewoners hun gesteldheid -die per dag verschilt- belemmert soms de activiteit. Je kunt het dan wel aanbieden, maar de bewoner pakt dit niet op. Het is dus al met al een complexe materie.

Heeft u nog verbeterpunten voor onze activiteitendienst?

Ik vind dit een moeilijke vraag. Mijn kennis hierover is te weinig. Ook ben ik er niet bij geweest om een oordeel hierover te geven. Een aantal keren wel een activiteit meegemaakt en dit als positief ervaren.

Ziet u voor u zelf of andere familieleden een taak weggelegd om te helpen bij activiteiten?

Ook dit vind ik een moeilijke vraag. Voor mezelf gesproken: ik bezoek mijn moeder één keer per week en heb dan soms ook contact met andere bewoners, schenk koffie in of maak een praatje. Maar persoonlijk is dit genoeg voor mij. Incidenteel zou ik wel bereid zijn om te helpen. Ik denk dat dit voor veel familieleden geldt.

ERVARINGEN VAN BEWONERS

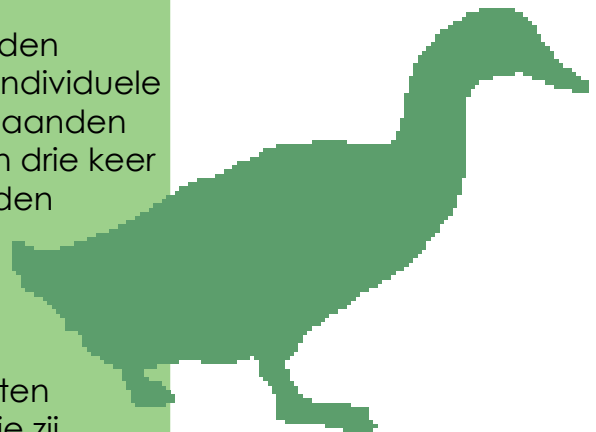
ERVARINGEN VAN BEWONERS

In de evaluatieformulieren die de medewerkers na een activiteitendienst invulden, is naast de eigen ervaring ook beschreven welke bewoners in activiteiten zijn betrokken en hoe zij de activiteit volgens medewerkers hebben ervaren. Daarnaast zijn er bij de start van het werken met activiteitendiensten in februari en vijf maanden daarna standaard vragenlijsten afgenomen, om zo objectief mogelijk te meten of het project effect heeft op het functioneren van bewoners. Hieronder zijn de resultaten van deze twee meetmethodes weergegeven.

In hoeveel activiteiten zijn bewoners betrokken?

Tijdens een activiteitendienst worden naast de groepsactiviteit, inmiddels gemiddeld met vier bewoners individuele activiteiten gedaan. In de eerste drie maanden moesten de medewerkers nog op gang komen. Gemiddeld werden er toen twee tot drie individuele activiteiten per dag gedaan.

Bewoners werden in de eerste drie maanden gemiddeld twee keer per maand in een individuele activiteit betrokken. Dit groeide de vier maanden daarop uit naar gemiddeld iets vaker dan drie keer per maand. De laatste vier maanden deden bewoners gemiddeld vier keer per maand mee aan een groepsactiviteit. Bij elkaar opgeteld waren zij door de invoering van de activiteitendienst per maand iets vaker dan zes keer in activiteiten betrokken, buiten de dagelijkse dingen die zij normaal in de woning deden.

“Een aantal keer is in het kader van creatieve activiteit, een museum be2ocht. Bewoners kregen een rondleiding door het Stedelijk museum en deden experimenten in het Nemo. Over het algemeen was het een groot succes. Het museum moet wel 2ijn ingesteld op be2oek van mensen met dementie en er moet voldoende begeleiding 2ijn in de vorm van familieleden en vrijwilligers. Verwarring, angst of irritatie van één bewoner heeft een grote invloed op de rest van de groep.”

ERVARINGEN VAN BEWONERS

ERVARINGEN VAN BEWONERS

In welke activiteiten zijn bewoners betrokken en hoe ervaren zij dit?

1. Groepsactiviteiten

Creatieve activiteiten

De eerste maanden van het activiteitenproject werden er sokpoppen gemaakt, stokpaardjes voor kleinkinderen, er werden vaasjes geschilderd, dienbladen beplakt, kaarten gemaakt en nog veel meer. De bewoners vonden de activiteiten doorgaans gezellig maar de activiteiten waren dikwijls te moeilijk. Hierdoor hielpen zij wel een handje mee, maar veel werk werd overgenomen door de medewerker. Ook werden projecten vaak niet afgemaakt omdat de concentratieboog van de bewoners te kort was om de gehele activiteit af te ronden. Een volgende keer deden weer andere bewoners mee zodat verder gaan ook moeilijk was. In juni is gestart met het Creatief Atelier. Sindsdien doet een redelijk vaste groep bewoners mee en wordt er op meer ontspannen wijze gewerkt met creatieve uiting in brede zin. Bewoners maken veelal abstracte schilderijen, tekeningen of aquarellen, die worden besproken en geëxposeerd. Bewoners houden langer hun aandacht vast, schilderen dikwijls geconcentreerd een heel uur.

“De mensen vinden het lastig om te beginnen maar als ze eenmaal bezig zijn dan genieten ze met volle teugen, zeer ontspannen en sommigen ook zeer geconcentreerd. Het nabespreken is een duidelijke afsluiting van de activiteit. Iedereen is dan moe. De rustige sfeer is goed, om rust en ruimte in je hoofd te krijgen zodat de activiteit eruit komt.”

“Iedereen was aan het snijden en communiceren. De complimenten deed eenieder goed. De mensen vonden de soep lekker.”

ERVARINGEN VAN BEWONERS

ERVARINGEN VAN BEWONERS

Kookactiviteiten

De kookactiviteiten zijn vanaf het begin af aan een groot succes en trekken een grote groep bewoners aan. Denk aan een koekjes bakken, makkataart maken, koffie zetten op ouderwetse wijze, palingroken of soep, jam of appelcompote maken met groenten en fruit uit eigen tuin. De recepten moeten gemakkelijk zijn en uit kleine onderdelen bestaan zodat de bewoners allemaal een taak krijgen. Met name recepten waarvan het eindproduct ook redelijk snel te proeven is, vallen letterlijk en figuurlijk in de smaak. Het uitdelen van dingen die zijn gemaakt aan de woningen vindt men ook leuk, maar er moet voldoende aandacht gaan naar het zelf opeten.

Beweegactiviteiten

In het kader van beweegactiviteiten worden met goed weer wandelingen gemaakt naar het bos en het strand, verrekt met een picknick of koffiepauze. Er wordt Jeu des Boules gespeeld en gevoetbald in de beweegtuin. Binnenshuis wordt er met de aangeschafte spelmaterialen gewerkt: kegelen, bal overgooien met het parachutedoek, ballontennis, hockey op een stoel. Bewoners doen enthousiast mee en genieten van de activiteit. De twee uur die is gereserveerd voor de groepsactiviteit, is voor beweegactiviteiten echter aan de lange kant.

“Drie dagen lang was mevrouw Brink niet te genieten.

Ze had het steeds over die appeltaart.

‘We hebben de hele middag zitten 2woegen en ik heb er nauwelijks een hap van ge2ien!’

“Er was pianospel en Zang en de bewoners konden meezingen.
Het was heel erg leuk, we hebben er na 17.00 uur een eind
aan moeten maken, de mensen wilden wel doorgaan. Twee
bewoonsters vonden het te druk en zijn wel eerder weg gegaan.”

ERVARINGEN VAN BEWONERS

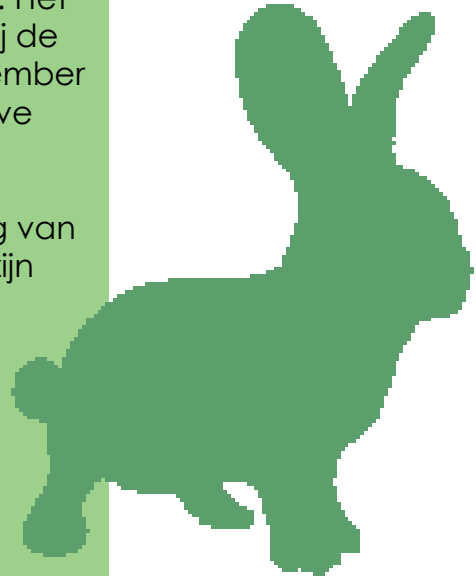

ERVARINGEN VAN BEWONERS

Muziekactiviteiten

Muziek wordt op verschillende manieren aangeboden aan de bewoners. Tijdens het moment van groepsactiviteiten op donderdag is er om de week een vrijwillige DJ aanwezig die oude platen draait voor de bewoners. De ontmoetingsruimte (café de Vrolijke Merrie) wordt dan een waar bruin café waar het merendeel van de bewoners geniet van een hapje en een drankje. De meeste bewoners genieten van de gezelligheid, soms wordt de muziek als te hard ervaren of is deze niet altijd afgestemd op de voorkeuren van alle bewoners. De andere week worden oude liedjes gezongen, een muziekquiz gedaan, getrommeld met klein percussie instrumenten, of is er een klein concertje geregeld. Een goede voorbereiding is nodig om niet te vervallen in de standaard meezingers. Het is belangrijk om extra aansluiting te vinden bij de bewoners en in gesprek te raken. Sinds september oefent op donderdagavond het Reigershoeve koor, waar een vast clubje bewoners aan deelneemt. Hierbij treedt steeds dezelfde medewerker op als dirigent met begeleiding van een vrijwilliger op de piano. De deelnemers zijn enthousiast en komen elke week blij thuis.

“We deden oudhollandse spelletjes. Iedereen vond het superleuk en deed fanatiek mee. De spellen waren herkenbaar. Men hielp elkaar. Dit gaf een gevoel van geborgenheid.”

“Koffiedrinken en boodschappen doen in de DEKA markt:
mevrouw Jongejans gaf aan blij te zijn. Gezelligheid en rust.”

ERVARINGEN VAN BEWONERS

ERVARINGEN VAN BEWONERS

2. Individuele activiteiten

Voor het activiteitenproject zijn er voor iedere bewoner activiteitenkaarten gemaakt met een beschrijving van passende activiteiten en de materialen die hierbij horen. In de praktijk blijken deze kaarten slechts af en toe te worden gebruikt. De individuele activiteiten bestaan meestal uit wandelen in de tuin, met de bus op pad voor een ritje of uitwaaien op het strand, een terrasje pakken, een boodschap doen, samen in iemands kamer eten of koffie drinken, nagels lakken of opmaken, voorlezen of een spelletje.

Uit de evaluatieformulieren komt naar voren dat de bewoners meestal enorm van de individuele activiteiten genieten. Ze vinden de persoonlijke aandacht prettig of komen tot rust wanneer zij even uit de drukke woning worden gehaald.

Een enkele keer is een activiteit onrustig, verwarrend of vermoeiend voor een bewoner.

Welke bewoners zijn in activiteiten betrokken?

Het doel van dit activiteitenproject was om bewoners meer te betrekken in activiteiten, en hierbij ook aandacht te hebben voor mensen die uit zichzelf weinig aandacht vragen. Uit de evaluatieformulieren komt naar voren dat weliswaar elke bewoner in activiteiten

Buiten wandelen met een bewoner: “Mevrouw Donker genoot Zichtbaar. Wees van alles aan en keek gelukkig rond.”

“We zouden gaan lunchen. Mevrouw Donker werd gespannen. Het was onverwachts heel druk in het eettentje. De bestelling gecancelld, en een ijsje gehaald”.

Voorlezen uit de kijkbijbel van een bewoonster:
"Mevrouw Ten Kate vond het fijn, ze reageerde
op het verhaal."

ERVARINGEN VAN BEWONERS

ERVARINGEN VAN BEWONERS

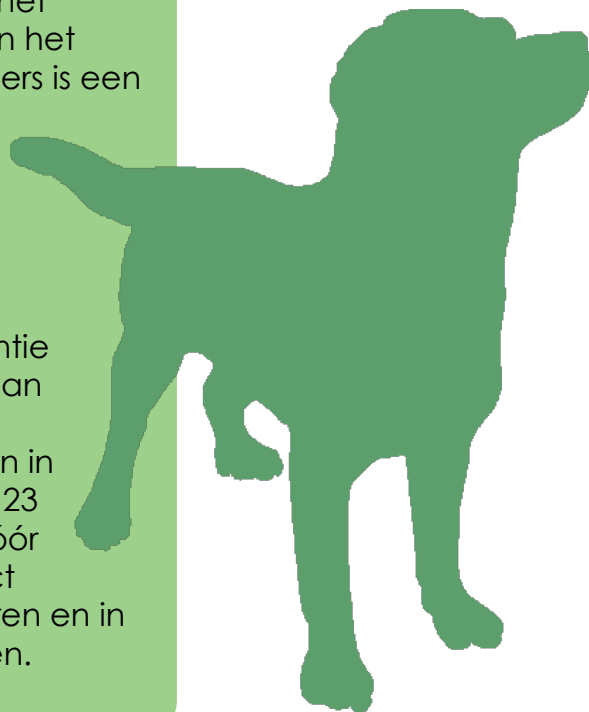
wordt betrokken, maar dat de stillere en meer teruggetrokken bewoners toch minder aan bod komen. Soms worden bewoners alleen in activiteiten betrokken wanneer een medewerker werkzaam is die hem of haar goed kent. Dit kan komen doordat de bewoner zelf meer openstaat voor activiteiten bij een bekend gezicht, maar ook omdat 'vreemde' medewerkers deze bewoners 'vergeten', minder snel benaderen of geen goede instructies krijgen.

Wat doen de activiteiten met de bewoners?

Met behulp van standaard meetinstrumenten is gekeken of ook objectief is vast te stellen of het activiteitenproject invloed heeft op het algemene welbevinden, functioneren en het gedrag van bewoners. Over alle bewoners is een week voor het activiteitenproject een vragenlijst uitgezet over hun kwaliteit van leven, lichamelijke afhankelijkheid, de aanwezigheid van moeilijk gedrag, en betrokkenheid in activiteiten.

Deze vragenlijst is ingevuld door een verzorgende die de persoon met dementie goed kende. Vijf maanden na de start van het activiteitenproject is deze vragenlijst nogmaals afgenomen. Vier bewoners zijn in de tussentijd overleden. Daarom is er bij 23 van de 27 bewoners onderzocht of er vóór en na de start van het activiteitenproject verschillen zijn ontstaan in het functioneren en in de verschillende maten van welbevinden.

Snoe2elen in
snoe2elbad: "Meneer
Dekker lijkt het
heerlijk te vinden en
gaat er echt voor
liggen"

ERVARINGEN VAN BEWONERS

Cognitieve en lichamelijke problemen

De mate waarin bewoners geheugenproblemen en problemen in het begrip hadden, is gemeten met de Cognitive Performance Scale (CPS)²². Het lichamelijk functioneren is gemeten met de KATZ schaal voor afhankelijkheid in de Activiteiten van het Dagelijks leven²³, zoals wassen, toiletgang en aankleden. Voor beide schalen gold dat de bewoners na vijf maanden iets achteruit bleken te zijn gegaan, al was dit verschil niet statistisch significant.

ERVARINGEN VAN BEWONERS

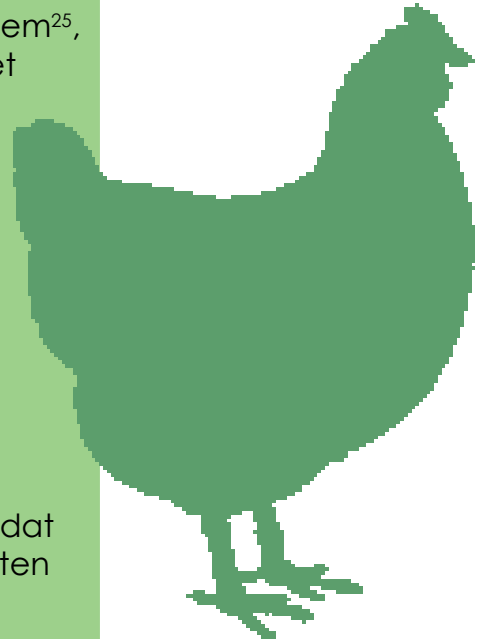
Neuropsychiatrische problemen (gedrag)

Met behulp van de Neuropsychiatric Inventory²⁴ is nagegaan of de bewoners last hadden van neuropsychiatrisch gedrag zoals hallucineren, depressiviteit, of rusteloosheid. Vijf maanden na de start van het activiteitenproject bleek de aanwezigheid van dit 'probleemgedrag' niet te zijn toe- of afgenomen.

Kwaliteit van leven

We zagen ook geen significante verschillen in maten van kwaliteit van leven (de domeinen zorgrelatie, positief affect, negatief affect, rusteloos gedrag, positief zelfbeeld, sociale relaties, sociale isolatie, thuis voelen en iets om handen hebben) na vijf maanden activiteiten. Deze uitkomsten zijn gemeten met de Qualidem²⁵, een meetinstrument waarbij medewerkers het welbevinden van bewoners aan de hand van een vragenlijst beoordelen. Zo geven zij bijvoorbeeld antwoord op de vraag: 'De bewoner wijst hulp van de verzorgende af' of 'de bewoner heeft een tevreden uitstraling', met de antwoord categorieën nooit, zelden, soms of vaak.

Hoewel medewerkers aangeven dat zij zien dat bewoners genieten van activiteiten en de activiteiten dus op het moment zelf het welbevinden lijken te vergroten, zien we niet dat het algemene welbevinden stijgt zoals gemeten met de standaard meetinstrumenten.

KOSTEN

Wat kost de activiteitendienst van de Reigershoeve?

Omdat we enthousiast zijn over de invoering van een activiteitendienst bij de Reigershoeve hopen we dat andere organisaties ons voorbeeld zullen volgen. De invoering van een activiteitendienst brengt uiteraard kosten met zich mee. Hoe hoog zijn deze kosten en kan elke organisatie dit opbrengen? Om hier enig inzicht in te krijgen laten we zien wat de activiteitendienst bij de Reigershoeve kost. Voor vier diensten van acht uur per week op een totaal van 27 bewoners bedragen onze kosten ca. € 67.000,- per jaar. Om een vergelijking met andere (grotere of kleinere) zorginstellingen mogelijk te maken hebben we de kosten omgerekend per bewoner.

Uitgangspunten van deze berekening zijn:

- Bewoners hebben een zorgindicatie van ZZP5
- Financiering van de zorg vindt plaats op basis van de Wet Langdurige Zorg
- Het financieringsmodel is Volledig Pakket Thuis met behandeling.
- Per bewoner (ZZP5) ontvangen we ca. € 170,- per dag
- Huur en servicekosten zijn buiten beschouwing gelaten.

In de tabel op de volgende pagina is aangegeven hoe het bedrag dat we per dag per bewoner ontvangen bij de Reigershoeve wordt besteed. Het activiteitenproject kost ons €6,80 per bewoner per dag.

kosten	kosten per bewoner per dag	%	% overhead
personeel woonzorg	€ 124,0	72,9	0
zorgcoördinatie	€ 4,8	2,8	0
personeelszaken/administratie	€ 4,1	2,4	2,4
directie	€ 4,3	2,6	2,6
behandelaars	€ 6,1	3,6	0
kosten vrijwilligers	€ 1,0	0,6	1
voeding	€ 8,0	4,7	0
bewonersgebonden kosten	€ 4,3	2,5	0
overige kosten	€ 6,6	3,9	3,9
<i>personeel act. dienst</i>	<i>€ 6,1</i>	<i>3,6</i>	<i>0</i>
<i>overige kosten act dienst</i>	<i>€ 0,7</i>	<i>0,4</i>	<i>0</i>
totaal per dag	€ 170	100%	9,9%

Tabel: kostenoverzicht Reigershoeve

Toelichting: De overheadkosten bij de Reigershoeve bedragen 9,9% van de totale kosten. Dit is waarschijnlijk lager dan gemiddeld. Bij de Reigershoeve hebben we geen aparte afdelingen zoals een keukendienst of een wasserij. Er wordt door de medewerkers zelf gekookt en gewassen. Zoveel mogelijk medewerkers werken voor de directe zorg en begeleiding van onze bewoners. We hebben een parttime directie en geen tussenliggende managementlagen. Door deze keuzes is er geld beschikbaar voor de activiteitendienst.

Bij andere organisaties zal het bestedingspatroon ongetwijfeld anders zijn. Wellicht lijkt het financieel moeilijk haalbaar om ook een activiteitendienst te starten. Maar de verdeling van kosten is een kwestie van keuzes maken. Waar een wil is, is een weg!

CONCLUSIE EN NU VERDER

Conclusie

Uit de ervaringen die we het afgelopen jaar hebben opgedaan en uit de resultaten van de enquêtes kunnen we de volgende conclusies trekken:

1. Het activiteitenproject is met succes ingevoerd. Sinds februari 2015 worden iedere week vier diensten van acht uur uitsluitend aan het begeleiden van activiteiten besteed.
2. De reacties van medewerkers en familieleden zijn over het algemeen zeer positief.
3. Uit vele observaties valt op te maken dat de bewoners positief reageren op de activiteitendienst, maar een hard 'bewijs' hiervoor is met de gangbare wetenschappelijke meetinstrumenten niet te leveren.
4. Het uitvoeren van het activiteitenproject is bij de Reigershoeve is financieel haalbaar gebleken.

Al met al zijn we zeer tevreden over het project en blijven we dit ook in de toekomst uitvoeren. In 2016 willen we het project verder perfectioneren om nóg meer te kunnen bijdragen aan het welzijn van bewoners, familie en medewerkers. De uitgebreide evaluatie heeft hiervoor een aantal belangrijke aanknopingspunten gegeven:

CONCLUSIE EN NU VERDER

Uitdaging: Activiteitendienst door alle medewerkers?

We hebben gemerkt dat een klein aantal medewerkers minder enthousiast is over de activiteitendienst. "Het is niet echt mijn ding, ik ben er niet zo goed in, ik ben nu eenmaal niet creatief". De vraag is of het nodig is dat echt alle medewerkers in de activiteitendienst participeren. Wij vinden van wel. De Reigershoeve heeft een duidelijke visie. Een belangrijk onderdeel hiervan is dat we vinden dat het doen van betekenisvolle activiteiten het leven de moeite waard maakt.

Alle medewerkers worden geacht volgens de visie te werken en dat betekent dat van iedereen wordt verlangd mee te werken aan het activiteitenproject. Wel is het mogelijk dat medewerkers zich specialiseren op basis van hun interesses en talenten. Het is beter om iemand die niet kan tekenen en wel heel goed is in muziek niet in te zetten op de dag van de creatieve groepsactiviteit en juist wel op de 'muziekdag'.

Om er in de toekomst voor te zorgen dat iedereen met plezier activiteitendiensten werkt, kunnen we in het rooster meer rekening houden met ieders kwaliteiten, en is het belangrijk medewerkers die nog onervaren zijn op het gebied van activiteiten bij te scholen en te coachen.

Uitdaging: Komen alle bewoners aan bod?

Uit de registraties blijkt dat alle bewoners aan bod komen, maar dat met een aantal stillere en meer teruggetrokken bewoners minder activiteiten worden gedaan dan met de anderen. Dit is een duidelijk leerpunt. Deze mensen, die vaak verder zijn in hun dementie, moeten meer activiteiten krijgen aangeboden!

Mogelijk biedt het meer flexibel omgaan met de planning van individuele activiteiten een oplossing. Wanneer niet iedere dag van de week één woning centraal staat voor individuele activiteiten maar medewerkers iedere bewoner kan uitkiezen ongeacht de woning waar hij of zij woont, is het misschien gemakkelijker om bij te houden wie er 'aan de beurt is' voor een activiteit. En kunnen medewerkers ook activiteiten bieden aan bewoners waar zij persoonlijk een klik mee hebben. Het is over het algemeen moeilijker om activiteiten te doen met mensen met zeer gevorderde dementie. Een idee is om het snoezelen op een moment in de week meer centraal te stellen, en medewerkers beter op te leiden in snoezelen al dan niet in het snoezelbad. We gaan het activiteitenproject in teamvergaderingen standaard op de agenda zetten. Hier kan worden besproken welke bewoners in activiteiten zijn betrokken, welke bewoners meer onder de aandacht kunnen worden gebracht en of er nieuwe activiteiten moeten worden bedacht of behoefte is aan ander materiaal.

Overdenking: hoe gaan we verder met de activiteitenkaarten?

Uit de registraties blijkt dat weinig gebruik wordt gemaakt van de activiteitenkaarten die tijdens de voorbereidingsfase zijn gemaakt. De vraag is hoe dat komt. Komt het doordat de kaarten moeilijk beschikbaar zijn waardoor medewerkers ze niet voor hun dienst kunnen doornemen of vindt men het gebruik hiervan niet nodig om een goede activiteitendienst te draaien? Mogelijk zijn er andere redenen en hier zal nader over gesproken moeten worden. In ieder geval heeft het maken van de activiteitenkaarten de medewerkers aan de start van het project gestimuleerd

CONCLUSIE EN NU VERDER

om zich verder in de wensen en behoeften van onze bewoners te verdiepen. We willen dan ook toch verder gaan met het maken van individuele kaarten voor nieuwe bewoners en bewoners waarbij grote veranderingen plaatsvinden.

Voornemen: meer continuïteit in de geboden groepsactiviteiten.

Medewerkers lopen ertegenaan dat zij een goede overdracht missen van de groepsactiviteiten. Er is niet duidelijk wat de voorgaande collega heeft gedaan met de bewoners, welke begeleiding bewoners nodig hebben, welke projecten bij welke bewoners een succes waren en waar op voortgeborduurd kan worden. Er is behoefte aan meer continuïteit in de activiteiten. Op dit moment werken we aan een rooster waarbij dezelfde medewerkers een aantal weken achter elkaar staan ingedeeld voor een bepaalde activiteitendienst, zoals op de maandag wanneer het Creatief Atelier is. Aan het eind van deze paar weken kijkt een nieuwe collega mee met de geboden activiteit zodat hij of zij vragen kan stellen, en het stokje op zorgvuldige wijze kan worden overgedragen.

Overdenking: Kleine groepen voor groepsactiviteiten?

Om bewoners echt te laten bloeien in een groepsactiviteit is het mogelijk nodig om het maximaal aantal deelnemers af te bakenen. Bewoners krijgen de kans om met meer aandacht en begeleiding de activiteiten te doen, en er kan een hecht clubje van bewoners ontstaan waar zij zich veilig voelen. Bij het Creatief Atelier en het Reigershoeve koor ontstaat dit langzamerhand. Dezelfde mensen worden uitgenodigd om mee te doen waarvan we weten dat de activiteit veel voor hen betekent. Aan de andere kant willen we zoveel mogelijk bewoners bereiken en daarom ook kunnen variëren in het

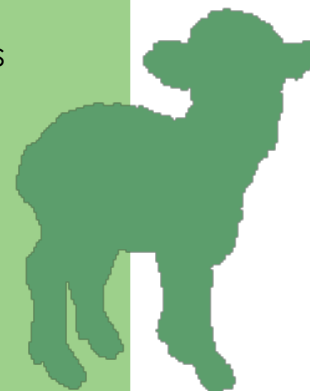
aanbod. We vinden het belangrijk dat iedere bewoner elke week weer de kans krijgt om ineens wél deel te nemen aan de geboden activiteiten en blijven worden uitgenodigd. Misschien moeten we niet te star zijn in onze aanpak en een combinatie aanbieden, zoals nu vanzelf is ontstaan.

Uitdaging: Verzekeren ondersteuning

Een groepsactiviteit verloopt het prettigst voor alle betrokkenen wanneer er meer dan één begeleider aanwezig is. Op dit moment wordt de medewerker met activiteitendienst vaak bijgestaan door de collega met tussendienst, collega van de dagbesteding of stagiaire. Er zijn regelmatig vrijwilligers, af en toe familielieden, en soms komt er zelfs een medewerker vrijwillig terug om te assisteren. Toch komt het regelmatig voor dat er door omstandigheden geen tweede begeleider aanwezig is. We staan voor de uitdaging om vooraf nog beter te inventariseren wanneer er begeleiding aanwezig is en de gaten op te vullen. Familie vormt misschien de sleutel; op dit moment is familie nog weinig aanwezig bij de activiteiten. Wanneer we hen met een specifieke vraag uitnodigen zonder hen gelijk te belasten met een wekelijkse verplichting, hebben zij hier mogelijk wel oren naar.

Voornemen: Verdere verdieping in activiteiten

De workshops waar een groot deel van onze medewerkers aan hebben deelgenomen hebben gezorgd voor een verdiepingsslag in het activiteitenaanbod. Om niet weer te vervallen in standaard activiteiten die in de comfort zone van medewerkers liggen, maar minder betekenen voor bewoners, willen we medewerkers de kans geven zich te blijven verdiepen in activiteiten. Denk aan een snoezelworkshop, floaten in plaats van zwemmen, en verdere inrichting van de beweegtuin. We blijven groeien!

Ten slotte

In de afgelopen negen maanden hebben we, dankzij het activiteitenproject, vele mooie momenten beleefd. We danken alle medewerkers, vrijwilligers en familieleden die hier vol enthousiasme aan mee hebben gewerkt. We hebben ook veel suggesties voor verbetering ontvangen en daar gaan we natuurlijk mee aan de slag. Eén ding staat vast: we gaan door op de ingeslagen want we zijn er nog meer van overtuigd geraakt dat het doen van activiteiten het welzijn van alle betrokkenen kan verhogen.

Wat zullen we nou beleven?

Gaan andere zorginstellingen ons voorbeeld volgen? We hopen het van harte!

multigeneratie zorg voor mensen met dementie

Reigershoeve

Individuele activiteit

Naam bewoner: **Frans Schipper**

Activiteit: **fotoboek van vroeger bekijken.**

Wat is het doel?

Dhr laten vertellen over vroeger.

Wat ga je doen?

Fotoboek samen doornemen.

Hoe pak je het aan?

Vragen of dhr je iets wilt vertellen over de mensen in zijn fotoboek.

Hoeveel tijd heb je nodig?

1 uur

Vorbereiding:

Fotoboek meenemen. Koffie en vuur voor zijn sigaret.

Wat heb je nodig en waar kun je het vinden?

Aansteker vragen aan collega woning E.

Fotoboek ligt in zijn kamer.

Tips, aandachtspunten begeleiding:

Met koffie, of een borrel aansteker naar dhr toegaan.

Dhr rustig benaderen, vragen of hij het op prijs stelt dat je hem gezelschap houdt.

En of hij iets kan vertellen over de mensen die in het fotoboek staan.

Dhr heft slecht licht in zijn kamer, vanuit de huiskamer even een schemerlamp meenemen.

Als hij goed gestermd is dan komen de verhalen vanzelf. En vindt hij het leuk dat je er bent.

belangstelling voor voorstellen met thema's
Reigershoeve

Bewegen / Tuin

activiteit

wandelen bij Chateau Marquette, Marquettelaan 34, 1968 JT Heemskerk, tel.0251257025

doel

bewegen met plezier
andere omgeving verkennen
sociale contacten

wat ga je doen

je rijdt met de Reigershoevebus naar het nabijgelegen chateau aan het begin van de Oosterweg
aldaar genieten de deelnemers van de bosrijke omgeving en het imposante chateau

tijd; 1,5 – 2 uur

voorbereiding:

werken vooraf de route en de locatie
verdiep je in de historie van het bos en het chateau, zodat je er tijdens het uitstapje iets over kunt vertellen
zorg dat bewoners op tijd weten dat de activiteit plaatsvindt
weet hoeveel bewoners er mee zullen doen aan de activiteit

benodigdheden:

bus met chauffeur en vrijwilliger
kennis van de locatie is leuk

tips:

je kunt de activiteit uitbreiden met bv een picknick
vraag de bewoners naar hun ervaring met kastelen en bos of vraag naar films die iets met kastelen te maken hebben
soms worden er rondleidingen georganiseerd of kun je koffie drinken op het terras

De tovertafel

Activiteiten op de Reigershoeve

Het programma voor de week van 2 t/m 7 november

Maandag 2 november 15.30 uur

Creatief atelier met Ellen

Dinsdag 3 november 15.00 uur

Kookclub

Soep maken met Nathalie

Woensdag 4 november 15.00 uur

Bewegen met oud Hollandse spelletjes met Yvonne

Donderdag 5 november 15.00 uur

Muziekclub De Vrolijke Noot

Muziekquiz met Verena

MUZIEKQUIZ

Vrijdag 6 november 15.00 uur

Bioscoop

Guido draait weer een mooie film

Zaterdag 7 november

11.00 uur feestelijke opening van de tentoonstelling met kunstwerken van de dagbesteding

14.00 - 15.30 uur: optreden van het beroemde Mi Canto koor !!!

Voorbeeld van een activiteitenprogramma zoals dat wekelijks wordt verspreid in de woningen en via familienet

ACTIVITEITENKAARTEN EN MATERIALEN

Must-haves aan materialen

Tips om aan te schaffen voor succesvolle activiteiten:

Creatief

Schildersezels

Kwasten in soorten en maten

Verschillende teken- en verfmaterialen: ecoline, acrylverf, houtskool

Scharen, hobbypapier en karton, lijm

Expositieruimte

Koken

Een gezellige keukensetting met voor ouderen herkenbare inrichting

Oven, bakvormen, mixer

Recepten van vroeger

Schorten

Een gezellig servies

Muziek

Muziekinstrumenten zoals gitaar, trommel, tamboerijn, sambaballen

Een goede muziekinstallatie

Koptelefoon met MP3speler

Tablet om samen youtubefilmpjes te kijken

CD's met herkenbare liedjes en bijbehorende songteksten

ACTIVITEITENKAARTEN EN MATERIALEN

Bewegen

Ballen en ballonnen in soorten en maten

Parachutedoek

Isoleerbuizen van 120 cm om mee te tennissen

Jeu de boules ballen

Kegelspel

Picknickmand voor ontspanning na een wandeling

Duofiets

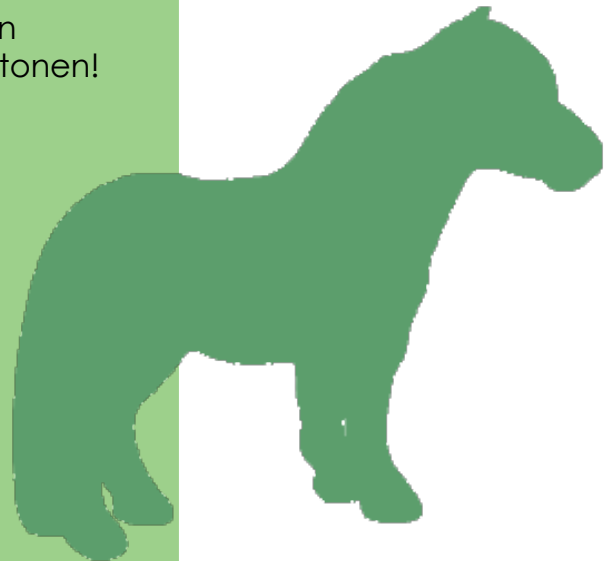
Overig

Levensboeken of fotoboeken

Snoezelpullen (zo mogelijk een bad, maar ook bv handmassage, nagels lakken etc.)

Een personenbus voor uitstapjes

En..... Een foto toestel om resultaten aan bewoners zelf en aan familie te kunnen tonen!

LITERATUURLIJST

1. De Boer, G. (2008). U woont nu hier. Werken in de psychogeriatric. Heereveen: Banda Heereveen. Te downloaden via: <http://gerkedeboer.nl/boeken/u-woont-nu-hier/>
2. Allewijn, M., & Miesen, B (red). (2010). Basisboek Zorg om ouderen. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
3. Smit, D. (2010). De kwaliteit van leven van bewoners. In: A.M. Pot & J. de Lange (Ed.), Monitor Woonvormen Dementie. Een studie naar verpleeghuiszorg voor mensen met dementie (pp. 53-62). Utrecht: Trimbos-instituut. Te downloaden via: <https://www.trimbos.nl/producten-en-diensten/webwinkel/product/?prod=AF0937>
4. Te Boekhorst, S., Depla, M.F.I.A., De Lange, J., Pot, A.M., & Eefsting, J.A. (2009). The effects of group living homes on older people with dementia: a comparison with traditional nursing home care. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 24, 970-978.
5. Verbeek, H., Zwakhalen, S.M.G., Van Rossum, E., Ambergen, T., Kempen, G.I.J.M., & Hamers, J.P.H. (2010). Dementia care redesigned: effects of small-scale living facilities on residents, their family caregivers, and staff. *Journal of the American Medical Directors Association*, 11, 662-670.
6. Willemse, B., Smit, D., de Lange, J., & Pot, A.M. (2012). Monitor Woonvormen Dementie. Trends en succesfactoren in de verpleeghuiszorg voor mensen met dementie 2008 – 2011. Utrecht: Trimbos-instituut.
7. Kitwood, T.M. (1997). *Dementia reconsidered, the person comes first*. Berkshire: Open University Press.
8. Orrell, M., Hancock, G.A., Galboda Liyanage, K.C., Woods, B., Challis, D., & Hoe., J. (2008). The needs of people with dementia in care homes: The perspectives of users, staff and family caregivers. *International Psychogeriatrics*, 20, 941-951.
9. De Lange, J., Willemse, B., Smit, D. & Pot, A.M. (2011). Bewoners bij activiteiten betrekken, in: Tien factoren voor een succesvolle woonvoorziening voor mensen met dementie (pp. 92-100). Utrecht: trimbos-instituut. Te downloaden via: <https://www.trimbos.nl/producten-en-diensten/webwinkel/product/?prod=AF1002>
10. Cook, C., Fay, S., & Rockwood, K. (2008). Decreased initiation of usual activities in people with mild-to-moderate Alzheimer's disease: A descriptive analysis from the VISTA clinical trial. *International Psychogeriatrics*, 20, 952-963.
11. Perrin, T., May, H., & Anderson, E. (2008). *Wellbeing in Dementia, an occupational approach for therapists and carers*, 2nd edition. Edinburgh: Churchill Livingstone Elsevier.
12. De Lange, J., Willemse, B., Smit, D. & Pot, A.M. (2011). Tien factoren voor een succesvolle woonvoorziening voor mensen met dementie. Utrecht: trimbos-instituut. Te downloaden via: <https://www.trimbos.nl/producten-en-diensten/webwinkel/product/?prod=AF1002>

LITERATUURLIJST

13. Smit, D., de Lange, J., Willsemse, B., Twisk, J. & Pot, A.M. (2016). Activity involvement and quality of life of people at different stages of dementia in long term care facilities. *Aging & Mental Health*, 20(1), 100-109.
14. Elliot, G.M. (2011). *Montessori Methods for dementia: focusing on the person and the prepared environment*. Hamilton, Ontario, Canada: McMaster University.
15. Kijk voor het college van Erik Scherder over muziek en dementie 'hoe brengt muziek het verleden dichterbij' en andere mooie colleges, op <http://www.moderne-dementiezorg.nl/films.php?id=19#!prettyPhoto/11/> .
16. Kijk op <http://www.innovatiekringdementie.nl/a-1638/documentaire-alive-inside-de-bijzondere-band-tussen-muziek-en-geheugen> voor meer informatie over de documentaire 'Alive Inside'.
17. Binnekade, T.T., Eggermont, L.H.P., & Scherder, E.J.A. (2012). Onbewogen om bewegen: lichamelijke (in)activiteit in zorginstellingen. Amsterdam: Vrije Universiteit, afdeling Klinische psychologie. Op 10-11-20215 verkregen via <http://dare.ubvu.vu.nl/handle/1871/48151>
18. Dröes, R.M. (1997). *Beweeg met ons mee! Een activeringsprogramma in groepsverband voor dementerende mensen*. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.
19. Vermandel, P. (2014). 'En zo en zo en zo, de zon'. *Schilderen met mensen met dementie*. Denkbeeld augustus 2014, p6-9.
20. Smit, D., Willemsse, B., de Lange, J., & Pot, A.M. (2014). Wellbeing-enhancing occupation and organizational and environmental contributors in long-term dementia care facilities: an explorative study. *International Psychogeriatrics*, 26:1, 69 – 80.
21. Dirkse, R. (2011). Mensen met dementie kunnen zélf koken. *Tijdschrift voor Verzorgenden*, september 2011. Te downloaden via <http://www.moderne-dementiezorg.nl/upl/TVV%209%202011%20Ruud%20Dirkse.pdf>.
22. Morris, J.N., Fries, B.E., Mehr, D.R., Hawes, C., Phillips, C., Mor, V., & Lipsitz, L.A. (1994). MDS Cognitive Performance Scale. *Journal of Gerontology*, 49(3), 174-182
23. Katz, S. (1983). Assessing self-maintenance: Activities of daily living, mobility and instrumental activities of daily living. *Journal of Quality of Life in the Frail Elderly*, 31, 721-726.
24. De Jonge, J.F.M., Kat, M.G., Kalisvaart, C.J., & Boelaarts, L. (2003). Neuropsychiatric Inventory vragenlijst (NPI-Q): Validiteitsaspecten van de Nederlandse Versie. *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 34, 74-77.
25. Eetema, T.P., Drees, R.M., de Lange, J., Mellenbergh, G.J., & Ribbe, M.W. (2005). *Handleiding Qualidem. Een meetinstrument Kwaliteit van Leven bij mensen met dementie in verpleeg- en verzorgingshuizen, versie 1*. Utrecht: Trimbos-instituut. Amsterdam: VUMC/EMGO instituut.

